

133502 -12-

BIBLIOTECA POPORALĂ A „ASOCIAȚIUNII“

ANUL XIV.

Nr. 129.

Al doilea președinte al „Asociațiunii“

VASILE G. bar. POP

1819—1875

Biografie scrisă din prilejul aniversării
sării de 50 ani dela moartea lui.

De

DR. ILIE DĂIANU

protopop, membru al secțiunii istorice.

SIBIIU, 1925.

EDITURA „ASOCIAȚIUNII“ („ASTRA“)

Oct. 1925.

„ASOCIAȚIUNEA pentru literatura română și cultura poporului român“.

Intemeiată la 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:
M. S. Regele FERDINAND I.

Prezident activ:
Vasilie Goldiș.

Vice-prezident:
Dr. Oct. Russu.

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 30 de fruntași din toate părțile societății românești.

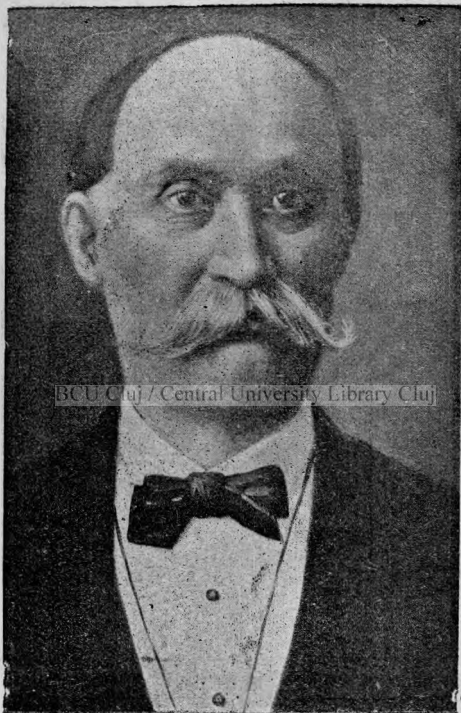
 **E de datoria fiecărui bîn
Român să sprijinească „Aso-
ciațiunea“ abonând publicațiile
ei și înscriindu-se de membru.**

Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna.	Lei 5000.—
Membru fondator al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna.	„ 1000.—
Membru pe viață al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna.	„ 500.—
Membru activ al „Asociațiunii“, anual	„ 50.—
Membru ajut. al „Asociațiunii“, anual	„ 10.—

650699

-17-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VASILE E. BARON POP

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201504476

133502

Introducere.

Doi dintre cei mai învățați cărturari români al Ardealului: Grigorie Silași, fost profesor la universitatea din Cluj și George Barțiu, redactorul celei dintâi gazete românești din Brașov, ne îndeamnă cu de-adinsul, ca să ne aducem aminte cu drag de bărbații aleși ai neamului și să prăznuim cu sfințenie pomenirea lor, pentrucă amintirea înaintașilor e totdeauna cea mai bună povățuire a urmașilor.

Grigore Silași, de pildă, zice, că un neam de oameni, care încununează cu cununa recunoașterii și mulțămirii mormântul fiilor săi aleși, face ca și când ar semăna, într'un pământ bine primitor, sămânța virtuților în sufletele tinere, ca să răsară și să înflorească spre mângăierea tuturor celor de un neam; face ca și când ar sădi olivul păcii, mângăierii și nădejdi într'un viitor mai bun; face ca și când ar liniști pe toți, asigurându-i, că în locul stejarilor răsturnați de viscolul vremilor, vor răsări și vor înverzi alți vlăstari, cari vor umbri și vor scuti sub cununa lor pe toți cei ce caută răcoare și scutire în greul acestei vieți.

Un atare adevărat stejar, pus în culmea muntelui, fu pentru românimea ardeleană baronul Vasile Pop, a cărui pomenire, voim să o prăznuim în aceste câteva pagini.

El a răsărit în lumea aceasta ca un vâstar minunat, dintr'o familie preotească, și sub buna călăuzire a învățăturilor creștine, primite în casa părintească și în școli, mai apoi chiar în seminarul preoțesc, deși nu a avut norocul să primească darul preoției. Prin cinstită munca sa, prin dreptatea și omenia sufletului său și prin strălucirea minții sale luminate, s'a ridicat la o așa de mare înălțime a cinstitii în fața lumii întregi, încât vestea morții lui a străbătut ca un fulger de durere prin toate inimile românești; așa încât bătrânul străjer al sorții neamului, gazetarul George Barișiu, nu se putu opri dela acest țipet de durere:

„Până când, Dumnezeule al părinților noștri, greutatea mânei Tale peste noi?! Până când râurile de lacrimi să nu se mai șteargă de pe fețele noastre!“*)

Iar când acest înțelept bărbat, la vrâstă de 80 ani, încheie istoria Românilor pe cele din urmă două sute de ani, el își cernește în jale, pentru baronul Pop, cea din urmă pagină, și cu limbă de moarte ne leagă de

*) „Transilvania“ 1875, p. 51.

suflet să păstrăm pomenirea bărbaților, adevărați patrioți, ca și el, ca astfel urmașii să-i aibă de pildă vie pentru viața lor.

Cu aceste cuvinte înfiripam cea dintâiu povestire a vieții distinsului al doilea președinte al „Asociațiunii“ noastre, care a fost baronul Vasile Pop. Deși au trecut aproape două decenii dela această primă schiță biografică a distinsului nostru bărbat — și ori câte schimbări s’au petrecut de atunci în lumea noastră, ca și în lumea mare, tot cu aceleași gândiri și cu aceleași simțiri ne putem apropia și acum de această figură luminoasă a trecutului nostru apropiat, când ne pregătim a-i prăznuî pomenirea la aniversarea semi-centenară a morții sale atât de regretate.

Două considerații însemnate trebuie să ne călăuzească și acum, ca întotdeauna, când e vorba să evocăm în mijlocul nostru figurile celor ce au ilustrat trecutul. Considerația față de noi, cari le suntem urmași, și considerația față de aceia, pe cari trebuie să-i pregătim a ne fi nouă urmași. Aceste considerații amândouă se contopesc într’una: evlavie firească ce trebuie să o avem față de trecut, dacă vrem să ne înțelegem prezentul și vrem să ne pregătim viitorul, evlavie, fără de care pierdem ori ce temelie morală al patriotismului. Din această evlavie se hrănește conștiința înălțătoare a ideii naționale,

prin care trăim, în trecut, departe peste termenul de început al ființării noastre pămânetene; conștiință, prin care lărgim până la cele mai îndepărtate margini viața noastră în colectivitatea și comunitatea neamului — și prin această creștere sufletească trecem și în viitor, supraviețuind mai mult sau mai puțin, termenul fatal de scurt al traiului nostru pe acest pământ.

Oricât de firească se pare, pentru omul gânditor și simțitor, pornirea aceasta spre *veșnicie* — nizuința aceasta de a trăi și *înainte și după* termenele statorite ale vieții — totuși, ne supără ușurătatea cu care omenirea uită și pe cei mai aleși ai săi, cari uneori păreau că umplu sufletul mulțimei și nu vor mai putea să dispară vr'o dată din raza atențiunilor ei.

Cât de uituci suntem, vai, toți muritorii, și cât de grozav se adevăresc cuvintele de resemnare ale vechii scripturi: „Deșertăciunea deșertăciunilor și toate sunt deșertăciune“...

Primejdia de a ne învălui pe cei trecuți în vălul uitării, pentru noi, este mai ales astăzi, când ni s'au lărgit așa de mult orizonturile, prin întregirea neamului în toată plinătatea hotarelor firești ale limbei noastre, și când problemele mari ce ni le impun marile prefaceri și necesități ale nouilor stări de lucruri, absorb prea ușor toate preocupările noastre.

În perspectivele mai largi ale țării întregite și mărite, în chip firesc, se reduc și marginile mărimilor locale sau provinciale ale dezvoltării istorice. Se schimbă, tot așa de firesc și punctele de privire, din cari trebuie să contemplăm aceste figuri, stabilind o nouă și potrivită clasificare, cum și o nouă apreciere, sub unghiul privirilor actuale. Desigur, măsura ce o întrebuița George Barițiu, pe ultima pagină a istoriei Ardealului, când deplângea pierderea lui Vasile Pop și a contemporanilor săi, nu se mai potrivește astăzi întocmai.

„Întocmai lui Pop și după dânsul — zice octogenarul istoriograf — ne lăsară aici alți luptători generoși, cum au fost Emanuel Gojdu, Ioan Alduleanu, Gabriel Mihalyi și alți câțiva, cari, pe lângă ce au cultivat toate virtuțile adevăraților patrioți eminenți, în acelaș timp au știut să fie și buni români, apărători imparțiali și valoroși totodată și ai intereselor națiunii române din al cărei sin eșiseră“.

Întrucât oare vom putea urma îndemnu-
rilor lui Barițiu, care ne invită să păstrăm
memoria acestor bărbați, nu atârănă desigur
numai de voința noastră, ci în mare parte
de istoricii noștri și în și mai mare parte
și de caracterele, ce acei bărbați au putut im-
prima epocii, în care au trăit, și contempo-
ranilor lor.

Vremea, care se scurge limpezind, ca o apă, multe din figurile, peste cari se revărsă lin, este desigur necruțătoare cu unii, favoritoare cu alții și multe se vor schimba, poate, în undele ei de limpezire. Un lucru însă ni se pare stabilit: Cu cât va trece timpul, cu atât mai luminoasă va răsări figura de caracter al aceluia, care a stat 9 ani în fruntea „Asociațiunii Transilvane“, ilustrând locul pe care l'a ocupat cu strălucirea particulară a persoanei sale.

Istoriografia, trebuie să o recunoaștem, cu regret, n'a fost darnică cu interesul său pentru această frumoasă întrupare a unui caracter clasic de român, într'o fază a istoriei, când a fi fost român declarat, la înalte situații în stat, era o virtute de un rar curaj. Mă supără și pe mine, care am primit, fără să fi cerut, aceasta însărcinare, de a-i schița biografia, într'un răstimp scurt și nepotrivit, când și pe lângă cea mai mare bunăvoință, nu pot răspunde, nici așteptărilor legitime ale conducătorilor „Astrei“, nici propriilor mele dorințe, de a da o icoană cât mai completă a acestei vieți de bun român și distins om.

Tot ce pot face e ca să mai îndrept odată atențiunea asupra aceluia, pe care l'am îngropat a doua oară în mormântul uitării, mormânt cu mult mai greu și mai fioros, și pentru unii și pentru alții, decât mormântul rece de țărână, împrejmuț de o caldă pomenire.

Asta pentru ca să nu se mai întâmple ce s'a întâmplat la 1910, când cu adunarea generală a societății pentru „Fond de teatru“, care s'a ținut tot la Reghin, ca și Adunarea „Asociațiunii“ noastre în estan.

Anume, în capul din jos al Reghinului, pe un plaiu ridicat, pe malul Mureșului, se înalță frumos biserica românească, de a cărei întemeiere este legat numele neuitatului protopop Petru Maior de Diciosânmărtin. În jurul acestei biserici, umbrită de pomi și de frumoase amintiri ale unor lupte titanice, sunt mai multe cripte*) ale unor familii de vechi comercianți bogați.

Printre ele, de o parte, este o criptă mare, bătută de ploi și de soare, cu pereții în rugină și păragină, care îți atrage luarea aminte. Din sus cripta are o tablă de marmoră cu inscripție, iar din jos o ușă scundă, îmbrăcată în tablă de fier greu și întunecat, vopsit în negru. În această criptă, a familiei Oltean, zace spre odihnă de vece fostul al doilea președinte al Asociațiunii, și nici o tablă comemorativă, nici un semn, nici o literă măcar, nu ne spune nimica despre acest fapt. Mulți frunțași români, din apropiere și din depărtare, vor fi văzut, din prilejul acelei și altor adunări, biserica lui Petru Maior, precum și cripta de lângă ea, fără să-și fi adus măcar aminte de acel bărbat, pe care la timpul său românii îl plângeau, ca pe un

*) morminte de piatră.

„Prometeu Român“ și ca pe „Athletul apărător al dreptului și dreptății“, („Gazeta Transilvaniei“, 1875) ca pe unul, căruia „Istoria deceniilor din urmă a românilor din Austro-Ungaria îi va rezerva o pagină din cele mai frumoase, spre a ilustra numele lui, trecându-l la posteritatea recunoscătoare“ — cum prevestea, fără dar profeticesc „Federațiunea“ dela Budapesta în „necrologul“ ce făcea în nrul său din Dumineca de 9/21 Februarie a anului 1875.

Adunarea generală din estan a „Asociației“, grație delicatei atențiuni a conducătorilor ei actuali, este menită, cu bun gând, să reîmprospăteze memoria gloriosului ei președinte și voiți fi foarte satisfăcut, dacă și cu aceste pagini voiți fi contribuit, cât de puținel, la prăznuirea pomenirii acestui mare suflet, căruia cuvine-se cu adevărat să-i aducem cu tot sufletul prinosul recunoștinții și admirațiunii noastre sincere.

Fieiorul popii Ananie.

Pentru a înțelege și prețui, după cuviință, un bărbat mare, este neapărat de lipsă să-i cunoști mai de aproape obârșia.

Pentru a prețui vulturul trebuie să-i cunoști cuibul din care a răsărit. Dacă deci vrem să pricepem pe deplin mărimea omului, care s'a știut avânta din puterile sale, fără nici un sprijin deosebit din afară, până la

gradul cel mai înalt în magistratură, până la rangul de consilier (sfetnic) intim al împăratului, și, în republica mai restrânsă a culturii românești, — până la înălțimea scaunului de președinte al „Asociațiunii”, reprezentanța cea mai chemată a culturii și literaturii române din Ardealul stăpânirilor străine, — atunci trebuie să socotim, că purtătorul tuturor acelor strălucite onoruri, care a știut să atingă aceste cele mai înalte culmi a modestei vieți naționale, ce o ducea neamul nostru de aici pe acele vremuri, a pornit dintr'un modest sat iobăgesc, ca ficiorul preotului și mai modest, Ananie Pop, coborât și el dintr'o familie preotească, dar după cum se pare, cu o puținică pregătire pentru înalta sa chemare, pregătire câștigată mai mult prin calitățile bune moștenite, în chip tradițional, din familie, decât printr'o învățatură îndelungată și sistematică a științelor de tagmă.

Preotul Ananie era și el fiul preotului Alexă, care urma ca a 3-a generațiune de preoți cu acelaș nume, în satul Berind, și a căror începător, păstrat de pomenirea satului este unul, popa Ursu, care sau că purta din botez acest nume de arhaică formă creștină sau că „Ursu” era numai o poreclă primită pentru voinicia sa trupească, calitate moștenită, într'o ediție sulegetă și elegantă, și de târziul succesori, care a

ajuns să reprezinte rasa noastră în capitala împărăției Habsburgilor. Părintele Alexă a preoțit în Berind dela 1790—1813, când i-a urmat fiul, său Ananie (1813—1851), care era căsătorit cu Anastasia, fiica unui cântăreț de biserică din satul învecinat *Ujfalău*, care, oricât se numea „Ujfalău unghurese“, nu prea număra unghuri în sinul său, și nici nu prea este „sat-nou“, cum ar cere înțelesul numirii unghurești.

Căsătoria fiului de preot Ananie cu fata cantorului din *Ujfalău* a fost binecuvântată de Dumnezeu cu zece odrasle, cari se înșiruie astfel în cartea vieții:

Avram, născut cam în 1816 — fiind cu trei ani mai în vârstă decât fratele său *Vasile*, cu care a umblat laolaltă în școală, la Cluj, dar nu l-a putut ajunge cu talentul. În anul 1830-31 cei doi frați se găseseră în aceeași clasă de liceu, la părinții *Piaristi* din Cluj, și deși *Vasile* e numai de 12 ani, iar *Avram* de 16 ani, *Vasile* este clasificat ca al 7-lea eminent, pe când *Avram* al 26-lea respective al 33-lea printre cei cu „*primae classis*“. În semestrul al 2-lea par'că s'ar fi încordai și *Avram* să-l ajungă, căci e clasificat ca al 17-lea eminent, fratele său *Vasile* — mai mic, dar mai voinic la cap, — e clasificat ca al 3-lea între eminenți.

Se pare că lupta aceasta de întrecere zădarnică între cei doi frați a pecetluit cariera lui *Avram*; el a rămas, cu 16 ani, acasă,

ca ajutorul tatălui său în gospodăria câmpului și mai ales în gospodăria cea duhovnicească a bisericii, la slujba stranei. El își va fi zis, văzându-se întrecut de frățiorul său mai tinăr, ca omul din poveste: „măi învețe, cine vrea să se facă popă, eu rămân diac“ — și a rămas cântărețul de strană al bisericii din Berind, până la sfârșitul vieții sale, întru care a supraviețuit, ce e drept, fratelui său mai tinăr, dar urmași nu a avut.

După al doilea fecior, Dasile, părintele Ananie și soția sa Anastasia, au avut, una după alta, 6 fete și anume:

Xenia, — măritată după cantorul din Bonț, sat lângă Gherla, și apoi rămânând văduvă, măritată cu cantorul Bene, din Șimțeu, alt sat vecin cu Berindul.

Maria, care a ajuns preteasă în satul Surduc, de pe Someș.

Anica, născută la 8 Sept. 1828 și botezată de cătră preotul Ioan Mărcean din Panticeu, având ca nănași pe preotul Vasile Vlad din Topa-deșartă, cu preteasa Teodora; ea a ajuns la rândul ei preteasă în *Brâglez*, sat în Solnoc-Dobâca.

Elisaveta — care a fost fericită a rămânea în satul nașterii, ca soția preotului din Berind, urmașul tatălui său, Samoil Pop, — a cărui fiu Vasile Pop, a fost cel din urmă preot localnic al Berindului. Dela moartea lui Berindul este păstorit duhovnicește de

preotul satului vecin Topa, numită „deșartă“, pentru a se deosebi de cealaltă, învecinată, „Topa-Sân-Craiu“.

Au mai fost, între fetele preotului Ananie, două: *Veronica*, măritată după notarul satului Husmezău, și *Nastasia*, care purta din botez numele mamei sale, dar mai mult nu știm despre dânsa.

După această serie de fete a mai avut părintele *Ananie* doi băieți: *Todoruț* și *Gavrilă*, sau „*Gavriș*“, cum i-a rămas pomenirea în sat, dar ei au avut scurtă viață, murind ca tineri elevi de școală, spre durerea îmbătrâniților părinți.

Așa că dintre cei zece copii ai popii din Berind, numai „*Vasilica*“ — cum îi ziceau în desmierdare acasă, — a rămas cu adevărat „ficiorul popii Ananie“, care să ridice vaza familiei și lustrul numelui de Pop, ridicând de nou la strălucire viața, din bun neam născută, a preoților din Berind.

Potirul aurit.

Multe alte familii preotești din Ardeal își datoresc obârșia unor trupine venite din Moldova. Mai ales pe vremea „reformațiunii calviniste“, când se simțea mare nevoie de a se întări neamul supus atâtor primejdioase ispitiri eretice, cu sprijoane venite dela „frații“ din vecina țară a Moldovei sau a Munte-

niei, în părțile sudice ale Ardealului. Se știe din documente cunoscute despre câteva familii preoțești, cari au stăpânit până la a șaptea generație câte un sat, că-s venite din Moldova. Amintesc numai familia preoțească „Ramonțan“, din care s'a ridicat cunoscutul mare doftor și filantrop Dr. Simion Ramontzai, ca fiu al preotului unit din Someș-sat, lângă Cluj, și al cărui strămoș, întemeietor e adevărit, prin diplome date de principele Apafi, ca preot al Lechinței-de-Mureș, la sfârșitul veacului al 17 lea.

Nu am nici un document istoric, dar am câștigat o temeinică bănuială, că și familia preoțească, din care s'a născut baronul Pop, este de obârșie moldovenească, ca multe altele. Ori cum ar fi însă se vede, că părintele Ananie era coborîtor modest dintr'o familie distinsă, care avea diplomă de nemeșie, câștigată de înaintași mai bravi decât dânsul, care a urmat foarte tinerel în scaunul de preoție al tatălui său, se pare, mai mult pentru vrednicile răposatului sau răposașilor, decât pentru ale sale proprii. Cum că familia era odată într'o stare mai bună, decât aceea în care trăia el, se poate judeca din amintirile ce mai trăiesc la oamenii bătrâni din sat și cari povestesc de încuseriri și împrietiniri mari cu familii bogate boierești din sat, cari toate au dispărut printr'o înceată lege de reformă agrară, apli-

cată fără nici o comisie de ocol sau județeană, și care, măcinând încet marile proprietăți, ce au fost pe la Berind, ca și în alte sate, a făcut ca marea reformă agrară a României întregite să nu mai găsească în acest sat nimic de „reformat“.

Cu o stare culturală și literară mai redusă preoții Berindului din veacul din urmă pare că s'au apropiat tot mai mult de soarta fiilor săi sufletești, „iobagii“ de oare când, și învăluți adânc în gospodăria vieții lor de muncitori ai gliei, i-a ajutat cam în aceeași măsură în cele sufletești, ca și în cele economicești, și i-a făcut să se preocupe de grijile pământului poate mai mult ca de ale cerului.

Dar dacă putem admite, că de pildă părintele Ananie n'a avut o cultură „academică“, desigur a avut o foarte serioasă educație sufletească, câștigată în primul loc în casa părintească, apoi în seminar, și se vede că a fost un om foarte ordonat și cu bun simț pentru lucrurile sfinte ale bisericii.

Această judecată ni-o întemeiază însemnarea făcută de mâna părintelui Ananie, pe o veche matriculă, scrisă cu o citeață slovă cirilică, și care are următorul cuprins:

— ...„*Inștiințare*. În aceasta Biserică a Berindului până la anul 1818 au fost potir și discos de cusutoriu (sau plumb) care s'au fost acum tuciuți (?) și îndemnați fiind de Preacinstitul Domn Ioan Lemeni protopop, al

Eparchiei, au cumpărat potir, discos și lănciță de aramă, poleită cu aur, cu 40 de zloți. foarte frumoasă, dar de pe potir s'au șters aurul pe dinlăuntru, peste 20 ani și așa rămăind arama au prins sgură, și fiindcă din fire arama e veninoasă, făcea mare amăreală, care nu se putea suferi, pentru care scârbire l'am dus (potirul) în Cluj, la argintariu; iarăș să-l poleiască, dar măcar că un argintar s'a prins abie (!) că-l va polei pentru 25 de zloți, dar nu l'au putut, socotindu-se mai bine, că până va rade rugina din el să va pe (!) suptia sau poate să va sparge și așa au rămas. Deci l'am dus la alt argintar (Szatmáry György) de care fiind sfătuit l'am alcăzuit să facă păharu de asupra de argint, trupul și talpa a rămas care au fost, de aramă, dar să se poleiască peste tot cu aur, pentru 57 Rf. 30 Xr. adecă cincizecișapte de zloți și treizeci de grăitari. Acesta l'au și dires (prefăcut) foarte frumos, în anul 1840 ianuarie 31. Cine va ajunge până se va șterge aurul îl va mai polei.

Popa Ananie m. p.

Aceasta este singura însemnare istorică ce am găsit după urma preotului din Berind, dar nu este unica lui mărturisire sufletească. Într'un caiet cu însemnări, găsit în familie, se află scrise versurile, pe cari le cântau surorile de dorul frățiorului, care era la

Viena, la studii teologice, și un „vers“ cu care însuși părintele își întâmpină fiul. când sosi, în fine, dela Viena:

Saltără Taică,
Bucurâte Maică,
Eată e'au venit
Fiul cel dorit!
Cu toți să strigăm,
Glasuri să nălțăm,
Laudă să dăm
Celui din vecie,
Lui Isus Mesie,
Că lui Vasilie,
L-ajută să vie
Să mai vadă odată
Pe mamă și tată,
Rudenia toată.

Dispoziția poetică, care se vede că o aveau în deplină măsură fetele, chiar și „fiorul tatei“, este, vădit, o moștenire sufletească dela părintele Ananie, care, ca și potirul bisericei sale, își păstra și sufletul său aurit de poleirea frumseșilor înnăscute ale sufletului românesc, pentruca astfel să nu-l poată atinge nici decum zgura vieții de toate zilele.

In sat, la Berind.

Născut tocmăi în dimineața Crăciunului din anul 1818; după stilul vechiu (lan. 1819 după stilul nou), Vasilica al părintelui Ananie a venit în lume ca un sol de bucurie pentru modesta casă preoțească, care avea și ea

ferestri de burduf, ca și celelalte case ale creștinilor din sat, ferestri pe iângă cari se opreau în acea sfântă zi cetele de colindători, ca să reciteze trăgănat strămoșurile cântări, cu refrenul lor arhaic: „*Flo-rile dalbe*“ și „*Domnului Domn*“. Colindele străbune răsunau, în acel praznic, nu numai ca o cinstire a dumnezeescului prunc, născut în peștera din Difleim, ci și ca o ursire de noroc a preoțescului cocon, născut și el într'un locaș tot așa de modest și sărăcăcios, ca și Mântuitorul lumii. Casa preoțească n'avea nici ea decât o tindă și o cameră și se lumina cu meciu de ceară sau de său, ca oricare casă de român năcăjit.

Progresul de a avea geamuri de sticlă în pruncia baronului s'a realizat, — la casa preoțească — dând îndemnuri și pildă și celorlalți Berindenii.

Dar în ziua aceea de Crăciun pare că lumina și o stelujă minunată, care îmbrăca într'o misterioasă vraje de lumină și pe maica preuteasă și pe pruncuțul dela sinul ei.

Despărțământul din Cluj al „Asociațiunii“, pe vremea când era condus de inimosul român, Dr. Amos Frâncu, a ținut să însemneze cu o tablă frumoasă de marmoră casa parohială din Berind, în care se presupunea, că s'a născut baronul Pop. Casa aceea însă nu era casa originală, ci numai urmașa aceleia, și nu tocmai pe acel loc.

În aceeaș curte, dar în fundul ei, era casa cea veche preoțească, în care s'a născut Vasiliță, și urma aceleia a dispărut. Cea însemnată cu tabla comemorativă era clădită mai târziu, tot din lemn, dar spre stradă, și în condițiuni igienice mai corespunzătoare, având 2 camere și între ele o tindă. Acum, în anul acesta de aniversare — a dispărut și casa aceasta, făcând loc *nouei biserici a satului*, care tocmai acum se ridică, din zid puternic, ca un prinos lui Dumnezeu, la 50 ani dela moartea celui ce singur a adus o strălucire — printre oameni — satului din care a răsărit, și bisericii, care l-a încreștinat. Biserica cea veche, de lemn, în care a slujit părintele Ananie și în care au fost închinaji Domnului toți pruncii lui, mai stă încă, veche mărturie, în vârful dealului, sub care era așezată casa parohială, dar soarta ei este pecetluită pentru Berind, având menirea, sau să fie mutată în alt sat, care ar avea nevoie de biserică, sau să fie sortită spre altă întrebuințare. În zilele trecute, vizitând dl. Ministru al cultelor, Al. Lăpedatu, bisericile din Berind, a binevoit a lua asupra ministerului sarcina de a face un iconostas potrivit bisericii noue, întru pomenirea președintelui „Astrei“.

Calea dela casa preotului până la casa Domnului nu era lungă, dar cu urecuș destul de greu. Calea și cărarea aceasta desigur

de multe ori va fi bătătorit-o „pruncul popii“ — cum îi ziceau Berindenii, — și ea desigur i-s'a întipărit în suflet, nu numai ca o plăcută scară de înălțare dela comun spre măreț, — printre pomii înfloriți, cari își scutură florile peste crucile de lemn, străjuitoare ale mormintelor, ci și ca un simbol al vieții, că nimic înălțător nu se ajunge fără încordare și osteneală. Ajuns lângă biserică stăpânești punctul cel mai înalt și mai central al satului, de unde se văd toate căsuțele lui, amândouă ulicioarele lui, ce se întind pe două vâlcele, cari se împreună din jos de colina bisericii. Priveliștea este plină de o frumuseță câmpenească așa de potrivită satelor cu înfățișare veche, cum e și Berindul acesta.

Cu toată simplitatea ei, casa preoțească din Berind și-a avut farmecul ei propriu. Așezată pe clina de meazăzi a colinei, în bătaia soarelui, sub dealul pe care străjute bisericuța de lemn, acest locaș de pace și iubire, era, desigur, un cuib plăcut copilului de nădejde, care nu o părăsea de bună seamă decât numai pentru a-și face alergările de sburdălnicie nevinovată cu pruncii iobagilor vecini, prin grădina bisericii, printre crucile de lemn ale morminților, cari primăvara își scuturau florile, iar toamna roadele, pe țărâna amestecată cu cenușa strămoșilor.

În acești ani ai nevinovatei copilării, în preajma acelei mici biserici, cu turlă ascu-

tită și clopot tânguios, va fi zămislit inima lui acea dragoste puternică de neam și de obiceiurile românești, care nu l'a părăsit nici la scaunul de viceguvernator al Ardealului, nici la cel de președinte al Curții de cassație din Budapesta, nici la rangul de baron și sfetnic al împăratului dela Viena.

Dragostea aceasta, care s'a împletit cu dragostea locului natal, i-a robit inima simțitoare întotdeauna, și i-a dat odată și întrupare duioasă în versuri. Când și-a părăsit casa părințească pentru a merge „cancelist“ la Târgu-Mureș, unde se făceau examenele finale din drept, nu s'a putut stăpâni de duioșie, de a nu „comite“ aceste stihuri :

Rămas bun, locuri iubite
 În vezi să fii fericite,
 Eu acum vă las de tot,
 Dorul vost în sîn îl port.
 Inimăta mea cea dreaptă
 N'ar dori să se despartă,
 Plânsul meu pe față în jos
 Spun, că nu me due voios

Dorul meu aci rămâne,
 Unde-am dus zile senine.

La școală, în străini.

Berindul, ca sat, n'are dealtfel nimic deosebit, decât poesia aceea, proprie tuturor satelor noastre, care ni-se vără în suflet din fragedă copilărie, de ne face să ne alipim

cu atâta dragoste de toate răzoarele ce se resfață în soare și al căror farmec îl sorbim deodată cu aerul hrănitor. Această poezie a satului natal pare că a învăluit curând și sufletul micului băiețel al părintelui Ananie, de care numai cu greu s'a despărțit, când a trebuit să iee calea școalelor străine, la 1825. Învățăturile și le-a început și le-a sfârșit, aproape toate câte se puteau, în Cluj, la călugării piariști, cari pe mulți învățați de ai noștri i-au călăuzit pe cărările științelor.

Despre mersul lui la învățătură ne putem face o idee din informațiile și notele ce se păstrează încă — deși nu toate — în arhivul liceului catolic din Cluj.

Dela 1825 până 1830 a umblat în școalele primare. În 1830/31 îl găsim înscris împreună cu frate-său, Avram, în cl. I a liceului, „Gramaticae“, sub numirea „Papp Abraham“, de 15 ani, „libertinus ex Berend“ — și „Papp Ladislaus“ de 12 ani. Din „Vasile“ astfel, îl găsim transformat în „Ladislaus“ — o traducere a ungurescului „László“, care, deși nu e o traducere corectă, era în uz și s'a legat de numele lui, încât și mai târziu îl găsim cu numele dublu, de „Vasile Ladislau Pop“, — nume câștigat deci din botezul părinților Piarști.

Dela început este numărat printre cei mai buni elevi. În clasa I este eminentul al

7-lea, în semestrul întâiu, și eminentul al 3-lea în semestrul al doilea — pe când fratele său, mai mare cu 3 ani, este mult în urma lui.

În clasa a doua (gramaticae supremae) când fratele său nu-l mai însoțește, ese și mai bine: eminentul al 2-lea, din religie, și eminent I din celelalte studii. În anul acesta locuia la unul „Iosif Szabó“ (în str. Farkas, azi: str. M. Cogălniceanu) care pare să fi fost portar la palatul județului. „Victum et hospitium apud Jos. Szabó, in Farkas u.“ — zice notița din 1831. Ear în 1832 se înseamnă: „apud viduam janitoris in domo comitatensi“*) — care tot în aceeași stradă, aproape de liceu, era.

În 1833 — când era de 14 ani — se notează la „observații“ că primea de acasă merindea, iar locuința o avea tot la Szabó: „Domo acquirit vitae media, habitat apud Szabó Jozsef, Farkas u.“

În 1834 e în „humanitatis II cl.“, învățând poetica, cetind autori clasici, ascultând istoria și geografia și chiar aritmetica mai înaltă, pe care a îndrăgit-o. Între profesori are pe Benedictus Bonda, la literatură, pe Ambrosius Hornyai la matematică, pe Franciscus Xaverius Gubiczer, la religie, luând dela toți nota: „ad modum eminens“ — adecă mai mult decât eminent, ear la purtare nota: „primae cum laude“.

*) „la văduva portarului, în casa comitatului“.

În clasa ultimă a liceului (l. cl. philosophiae) pe lângă religie, învață filosofie și logică, apoi matematici, având „solertia laudabili” și nota de eminent al 3-lea. În acest an, când împlinește al 16-lea an al vârstei, se bucură și de o bursă din fundațiunea Bobiană (a episcopului dela Blaj) și pe titlul aceleia este întreținut în seminarul „sfântului Iosif” din str. Universității de acum — având pe părintele piarist Iosefus Kóter, ca „Regens”, adevărat director al seminarului.

Ca să înțelegem clasificarea lui „Vasiliica” în locul al 3-lea și al 6-lea trebuie să observăm, că în clasa ultimă, de filosofie, erau 93 elevi cu el, între cari mai erau și alte nume românești, ca acestea: Demetriu Micle (din Surduc-Capolnoc) Abraham Pents, Trif Stefan, Anca Ioanes, dar erau și odrasle de boteri, ca contele Niculae Lazar, Francisc Kornis, Beldy Stefan, etc. Patru din cei 93 erau eminenți și anume în ordine alfabetică, aceștia :

Andrási Stefanus

Anka Ioannes

Papp Ladislaus junior

Tiszt Georgius,

dar și între cei patru, mai distinși erau Andrași și Papp junior (spre deosebire de un alt Papp Ladislaus, tot român, care era senior, care însă în clasele superioare nu mai apare pe lângă cel ce avea același nume).

După absolvirea liceului tinărul Vasile Ladislau, în toamna anului 1835, s'a înscris la drepturi, tot în Cluj, unde a petrecut 3 ani, până la 1838, dar nu știm cu ce rezultat și la cari profesori, pentru că cărțile de informație lipsesc dela Piaristii din Cluj. Nu e altfel nici o îndotală, că și la drepturi a avut aceleași succese. Ne confirmă o proprie mărturisire ce o face în autobiografia sa, unde serie:

„Minte am avut dela Dumnezeu bună; am învățat foarte foarte ușor, așa încât, zicând cea dreaptă, numai m'am jucat cu învățătura. Având purtare bună și învățând tot eminent, toți ungurii, cari mă cunoșteau, ziceau în anii, în cari eram liceist, că „ebból vagy Püspök lesz, vagy consillarius“ (adecă: „din acesta va fi sau vlădică, sau consilier“). Românii, cari știau bine, că Românii nu pot înainta pe alte cariere, ziceau, că mă voiu face „vlădică“.*)

Isprăvind școlile din Cluj în vara anului 1838 părintele Ananie, ca să-și mai cruce cheltuelile, s'a rugat chiar de episcopul Lemeni, care fusese protopop în Cluj, umbla prin Berind, și cunoștea familia preotului, ca să trimită la teologie în Viena, unde tocmai se făcuse un loc, pe fiul său. Astfel tinărul de

*) „Viața mea“, manuseris în biblioteca familiei baron Popp.

19—20 de ani trecu la Blaj, spre a fi primit în cler, spre a se face „vlădică“, cum zicea toată lumea. A și fost trimis îndată la teologia superioară dela universitatea din Viena, ca elev al seminarului dela „Sf. Barbara“, unde erau adăpostiți clericii greco-catolici din toată monarchia; uneori și clerici ortodoxi ascultau teologia la această facultate, cum a fost și George Lazar, celebrul dascăl național de mai târziu, Ioan Popazu, Nic. Popea, Episcopii Caransebeșului, și alții.

Dacă a învățat latinește și ungurește în Cluj, acum latineasca îi prindea foarte bine, fiind limba de predare a studiilor teologice, — dar în locul celei ungurești a avut ocazie a învăța nemțește, ceea ce mai târziu îi fu de mare folos în magistratură și administrație.

Ce orizont larg i-s'a deschis cu alegerea aceasta între clerici și trimiterea la Viena ni-o putem închipui. Ce aspirații, ce doruri vor fi umplut inima lui dornică de științe și cunoștințe noi. Pe lângă Berind trecea pe acele vremi „drumul țării“ cu diligența poștei. El va fi văzut-o adese, în lunile de vară, când petrecea la vatra părintească. Deși poșta se oprea departe de casa parohială, într'o livadă verde, desigur va fi eșit la drumul „mare“, cu surorile sale, să vadă „lume“, care venia dela Cluj sau nizuia spre Cluj. Dorul de călătorie, desigur, va fi ispitit și „inimuța“ lui „cea dreaptă“, și iată acum,

din bunăvoința episcopului, i-se dă posibilitatea să călătorească și el departe-departe; la centrul împărăției austro-ungare.

Era o călătorie grea și lungă. Un contemporan ardelean, Georg Daniel Teutsch, dela Sighișoara, vlădica literat de mai târziu al Sașilor, a făcut și el călătoria la Viena, cu diligența poștei și a descris-o. Teutsch era numai cu un an mai mare ca baronul nostru dela Berind. El a călătorit la Viena în August 1837; Pop cu un an în urmă.

Teutsch spune că era o călătorie lungă; ținea zece zile întregi până la Pesta. De acolo se călătoria cu vaporul pe Dunăre în sus. Dar desigur greutatea erau răsplătite cu frumsețile civilizației din noua lume, ce se deschidea, cu fiecare zi tot mai larg, sufletului ardelean, dedat cu orizontul strâmt, închis de dealuri și munți, și lipsit de contactul cu lumea mare, pe care-l mijlocea Dunărea, cu vapoarele ei.

Studiile teologice, în cari se întroduseseră binișor în liceul piariștilor, cari în clasa ultimă a liceului propuneau religia în mod academic, cu orizonturi istorice și cu argumentațiuni logice, filosofice — ce lărgire de orizont sufletească îi vor fi procurat și ele.

Zărilor cunoștințelor sale s'au lărgit cât pământul și s'au înălțat până la cer. Inima sa se va fi aprins de sigur și mai mult de dragostea bisericii celei vii, care e alcătuită

din toți creștinii, cari toți sunt chemați de o potrivă să se desăvârșească, să se ferească în viața aceasta și în cece va să vie.

Dar ori cum, patru ani să stai tot în Viena și să nu mai vezi pe ai tăi, deși primești câte o scrisorică dela ei, din Berind, asta e cam mult pentru o „inimuță“ de român, oricât de dreaptă ar fi fost ea. Mai cu seamă când va fi simțit din răvașele părintelui său și din scrisorile surorilor sale, cu ce dor îl așteaptă.

Doar știm, că surorile sale, țesând la pânzeturi și cosind la haine, zi de zi cântau „Versul Vasilichii, când au fost în Beciu“ și din care e destul să citez o strofă pentru a ne face idee cât dor și jale curgea în casa preoțească din Berind, cât timp Vasilica era în seminarul din Viena:

Treceți ani, nu zăboviți,

Frățuțu nost nu-l opriți.

Oh! că doru ni-i de el!

În tot anul ireacă doi,

De grab să vie 'napoi.

Oh! că doru ni-i de el!

Și mai treacă cei doi iară,

Să mai vie 'ntr'astă țară,

Oh! că doru ni-i de el!...

Dela Viena — la Blaj.

În sfârșit au trecut anii și fetele părintelui Ananie dela Berind și-au putut stâmpăra dorul de a-și vedea iarăș frățiorul cel mult și dornic așteptat. Ne putem închipui

bucuria, când a sosit diligeanța poștei la marginea Berindului și tinărul cleric, de 23 ani, s'a dat jos din trăsura poștei, alb la față, ras pe mustață și frumos, ca un înger. Ne putem închipui mișcarea ce s'a pornit în liniștita casă din fundul curții preoțești, — care acum avea geamuri de sticlă la ferrești și multe flori înflorite în jurul ei, — când Vasilica popii, îmbrăcat în revereandă, a intrat și a sărutat mâna părintelui și măicuții sale... și cum vor fi alergat și-l vor fi îmbrășsat și sărutat toate surorile, pe rând... Mișcarea s'a întins, de bună seamă, ca o undă de bucurie, în tot satul și spre seară, când veniau sătenii dela lucru, cu sapele ori coasele pe spate, ca o bunăvestire trecea din gură în gură noutatea: „a sosit ficioru' popii dela Beciu...”

Dar curând după zilele de bucurie ale revederii, tinărul cleric s'a bolnăvit de vărsat, de era pe aci pe aci să treacă din lume. Insănătoșindu-se târziu, în Noembrie 1842, s'a pornit la Blaj, ca să se închine sfielnic și înaintea vlădicului, care l'a trimis la Viena și să primească poruncile lui pentru viitor...

Dela Viena—la Blaj! Din marele oraș împărătesc — care strălucia și pe atunci cu mare nume în lume, pe malurile Dunării albastre, să vii tu în sătuțul, care era Blajul dintre cele două Târnave, galbene de noroioase și pe atunci, ca și acum! Dar Viena,

oricât de mare și strălucită, era a nemților și Blajul, oricât de micuț și norolos ori prăfos, era al nostru, întreg-întreguț.

Blajul, croit de episcopul Inocențiu Micu-Clain dela Sadu, pare că purta în sine tot sufletul zbuciumat al marelui vlădică osândit să moară surghiunit la Roma, de puternicii stăpânitori ai Vienei, pentru că tubea mai presus de toate neamul său oropsit, de iobagi, pe cari el ar fi dorit să-i vadă scăpați tute din iobăgia domnilor străini și să-i știe luminați cu toate mângăitoarele învățături ale lui Christos.

Vasile Pop n'a învățat școală la Blaj, ci tot la străini, dar el de bunăseamă știa ce însemna Blajul pentru Români. În Viena va fi învățat el multe de toate — va trebui odată să cercetăm mai cu deamănuntul învățăturile teologilor noștri dela Viena — dar una desigur tot la Viena va fi învățat-o; anume: ce a fost și ce înseamnă Blajul pentru Români?

Scrierile lui Petru Maior despre „Inceputul Românilor“ și „Istoria Bisericească“ desigur le va fi cunoscut Renumele lui George Șincai, care a scris „Cronica Românilor“ și a lui Samoil Clain — nepotul vlădicului Inocențiu — de bunăseamă a umplut și sufletul lui, ca al atâtor altora din acea vreme.

Doar pe atunci la Cluj și studenții dela filosofie ajunseseră la cunoștința cărții lui Petru Maior, care arăta negru pe alb că

Românii sunt aduși aici de împăratul Traian, cu vr'o 800 de ani înainte de a se pomeni de Unguri prin aceste meleaguri. Un doctor român vestit, Simion Ramonțai, li-a pus cartea în mână și stăteau să-și sară din piele de bucurie, cetind și sorbind cuprinsul ei. Cum să nu fi fost cunoscută această carte în Viena — care nu era așa departe de Buda-Pesta, unde se tipărise, ca Clujul, și unde acum de multă vreme învățau teologia cei mai aleși tineri români, dintre cari unii au devenit adevărați apostoli ai românismului, cum a fost de pildă și *Aron Pumnul*, deșteptătorul fraților noștri din Bucovina, profesorul iubit a lui *Mihail Eminescu*, și atâtor mari patrioți bucovineni. Cartea lui Petru Maior o putea altfel cunoaște chiar și din Cluj — cam în taină — căci acolo a cunoscut-o, înainte de a absolva Vasile Pop școalele clujene, un brav înaintaș al lui, *Vasile Fabian Pop*, care ajungând la supărare cu unchiul său, vlădica Bob dela Blaj, în anul 1820, — când Dasilica al nostru era abia de 2 ani! — se duse profesor la Iași, și fu, dimpreună cu alți doi tovarăși, cel dintâiu profesor al școlii naționale din Moldova, în locul celei grecești, cum se făcuse George Lazar întemeietorul școlii naționale în București, câțiva ani mai înainte. Acest Vasile Fabian Bob era și poet și între puținele poezii ce ne-au rămas, din câte a scris, este una „Glasul Diitorului“, care

prevestește, ca o prorocie de acum o sută de ani, norocul nostru de azi. Iată câteva rânduri din acest glas al viitorului, care s'a împlinit subț ochii noștri :

Dar fit României nu pot răbda rușine,
De semi-zei au sânge, au suflete de bravi.
Nu vor ca a lor țeară de ghiarele străine
Să fie sfășiată și ei să fie sclavi.
Tirani ai țării mele, peirea vă așteaptă!
Românii se ridică, de ei să tremurați!
Sunt mii, sunt milioane, ce iată, se deșteaptă!
Din Tisa-'n Marea-Neagră, din Dunăre-'n Carpați!

Cam de asemenea simțiri erau călăuzite pe atunci toate sufletele alese ale tinerilor noștri, cari cercetau învățăturile înalte. Tot cam așa va fi simțit în inima sa și clericul Vasile Pop, când venia, dela Viena cea luminată, la Blaj, ca să fie și el unul din luminătorii neamului.

El și fu numit profesor la liceu pentru matematică și geometrie și primi cu bucurie, dar nu cu mult noroc. Despre școalele din Blaj au scris mulți oameni învățați de ai noștri. Mai pe larg a scris Nicolae Brinzeu, profesor în Pitești, care a tipărit o carte în Sibiu, 1898, și Dr. Ioan Rațiu, fost profesor în Blaj, mort în cursul războiului mondial, a publicat, 10 ani în urmă, o altă carte: „Dascălii noștri, scurte notițe din viața și activitatea lor, 1754—1848“ (Blaj, 1908). E de mirat deci, că nici unul nu-l pomenește, nici cu un cuvânt, pe omul nostru, ca profesor. Lucrul însă

este peste orice îndoială. Insuș baronul Pop spune în scrierea sa „Viața mea“, care se păstrează în biblioteca familiei, următoarele :

„Catedra profesorală de matematică și geometrie am primit-o cu multă plăcere, că eu nimica nu cuprindeam mai ușor cu mintea decât matematica“.

Carierea sa profesorală n'a durat mult, dar a fost frumoasă, pentrucă, cum îmi spunea odată prof. Dr. Rațiu, Pop ar fi fost cel *dintâiu* care „a propus matematica românește“ în Blaj, unde înainte toate studiile de învățatură se făceau latinește. După Bogdan-Duică ar fi fost un alt profesor înaintea lui : I. Cristoceanu, care a introdus limba românească în propunerea matematicii, dar rămâne adevărul, că Pop a propus *numai* românește.

Cât a fost profesor în Blaj — 3 ani de zile — tinărul Pop, de abia 23 ani, a dovedit atâta pricepere și zel în slujba sa, în cât a stors laudă chiar dela Vlădica Lemenyi, cu cu care mai târziu a ajuns în dușmănie. „Profesorul nostru — zicea adese episcopul plin de admirare — face mai multă onoare școalelor noastre, decât Buzna și Hornyai liceului din Cluj“. Da! Pentrucă tinărul Pop, elevul părintelui piarist Hornyai, cumpărase uneltele de măsurătoare ale aceluia, le aduse la Blaj, încă în anul cel dintâiu al profesurii sale (1843) și ieșind la câmp, — la câmpul

care avea să fie mai târziu: „câmpul libertății“ — învăța pe școlari cum să întrebuinteze acele instrumente la măsurări, ca niște ingineri, și a fost la noi cel dintâiu profesor, care a învățat „geometria“ în mod practic, aplicând teoria în folosul practic al vieții, întocmai cum făcuse George Lazăr cu școlarii săi de la S. Sava din București, pentru ca să îndreptățească rostul școlii de învățătură românească.

„Cu aceste instrumente — scrie în autobiografia sa — cu cari Hornyai nici odată nu scotea la cale calculii, am făcut cele mai frumoase probe practice de geometrie. Eu am fost cel dintâiu, care am umblat cu „astrolabiul“ și cu părușii (țărușii) înfrumsețați cu stegurele pe *pratele* Blajului“. Intre elevii săi au fost unii cari au ajuns oameni cu mare nume, ca Papiu Ilarian, Dr. Iosif Hodoș, Nicolae Popea, episcopul de mai târziu, asesorul Gaetan, și mulți alții.

Ori cum, multă vreme n'a rămas profesor, pentru că a isbuenit un proces mare între profesori și vlădica Leményi, care stăpânia atunci în Blaj și Vasile Pop, luând parte fățiș contra episcopului, a trebuit să plece din Blaj, dimpreună cu mai mulți colegi, în fruntea cărora era vestitul *Simion Bărnăușiu*, și cu mai mulți clerici, între cari, se vede, avea unii prieteni buni.

Când a sosit la Berind, ca profesor țipat, venia acasă însoțit de clericul Ioan Mărginean, din Dateș. Firește, a povestit tatălui său toate amănuntele conflictului și mulțimea de întâmplări și încercături, urite și de multe ori prea urite, cu cari s'a împletecit acel proces și, firește, amândoi tinerii învinovăteau aspru pe vlădica Lemenyi și înălțau, cu însuflețite cuvinte, pe celce era sufletul luptei de idei împotriva episcopului, pe Simion Bărnăușiu, pe care trebuia să-l fi cunoscut bine și părintele Ananie.

Cum preotul din Berind cunoștea și mai bine pe vlădica, doar îi fusese și lui protopop, înainte de a trece de canonic la Blaj, și ca om mai potolit față de pornirile nouă ale tinerilor, cum trecuse peste 50 ani, a încheiat toată discuția cu o vorbă, care nu s'a uitat nici azi în Berind. El le-a spus-o scurt și apăsat, că:

Vlădica-i tot vlădică,
Dar din voi n'a fi nimică!

In poară cu vlădica Lemenyi.

Înainte de a povesti mai departe firul vieții lui Vasile Pop, ne oprim o clipă, spre a vedea, pe scurt, cam ce însemna poara lui și a celorlalți tovarăși ai lui, cu episcopul de pe atunci al Blajului. Pentru că procesul cu Lemenyi era, de fapt, un proces național. Numai la părere se luptau acolo, om cu om,

tineri profesori cu bătrânul vlădică și sfetnicii lui; de fapt însă procesul nu era decât un prilej de mare ciocnire între pornirile noi ale sufletului românesc cu lăsălnicia, leneșă și înșepenită, a trecutului de umilire.

Profesorul Vasile Pop, venind din Viena, nu mai era clericul smerit, care la toată vorba mai-marelui său să zică: „așa e, Măria Ta, sărut mâna!“ El era un cap gânditor și o inimă aprinsă de cele mai frumoase sburdări pentru înaintarea neamului său românesc. El avuse acolo, la Viena, profesori învățați, cari întreceau pe vlădicul său, întru toate, și dela ei a auzit tot cuvinte, cari îl îndemnau spre înaintare. El avuse înaintași români, cari, întorși acasă, se făcuseră vestiți cu stăruințele lor pentru ridicarea la cunoștința de sine a neamului nostru de pretutindeni. El cetise de sigur cărțile scrise de George Șincai și de Petru Maior și era mândru la gândul, că nația sa de acasă, ori cât de nesocotită ar fi deocamdată de puternicii zilei, este de obârșie aleasă, dela Roma, că are rudeniile cele mai alese între popoarele Europei: Francezii, Italienii și Spaniolii, din a căror țară răsarise marele împărat Traian, părintele neamului românească; că nația are limba cea mai frumoasă și că fiind cel mai vechiu popor pe pământul țării, are și cel mai temeinic drept la o înaintare liberă și firească în des-

voltarea spre ținta, care i-a merit-o Dzeu în istoria lumii, de a fi paza păcii și culturii creștine în acest vad al tuturor răutăților, în pragul Răsăritului amenințat de toate barbariile, unde se găsea așezat Românul.

Ca și George Lazar, Ioan Budai Deleanu, Aron Pumnul și alți frunțași ai Românilor, cari au învățat în Viena, — cum zice învățatul profesor G. Bogdan-Duică, — „aruncase (și el) priviri de vultur intelectual spre Apus, din care a recunoscut și a resimțit curentele mondiale“, — adecă și-a dat seamă și el de cursurile de idei, cari stăpâneau lumea mare și cultă din acele vremi. Și tot ce vedea în împărătescul oraș, pe la serbările mari, unde se arăta și împăratul, cu toată strălucirea curții lui, bietului fiilor de popă din Ardealul iobăgit, îi era, cu fiecare zi, un îndemn mai mult, că, dacă ajunge acasă, să lucreze din toate puterile minții și inimii sale, ca și neamul său să se lumineze prin învățătură și cultură, să se scuture de toate cătușele iobăgiei și întunecului și cu încetul să se salte la locul ce i se cade în țara marilor săi străbuni, Romanii, cari au stăpânit odată lumea toată.

Dar ajuns în Ardeal, după 4 ani de învățătură, în cari i se părea c'a umblat în raiul pământeștilor bunătați, el a simțit de bună seamă, cât de rămas este poporul său, în asemănare cu celelalte și cât de departe

este el de a înțelege rostul și scopul vieții sale de neam, merit să-și cucerească libertatea, mai apoi unirea cu ceilalți frați, despărțiți prin atâtea granițe străine! Atunci se va fi zămislit în sufletul său gândul, pe care mai târziu l'a strigat în gura mare, la cea dintâiu adunare a „Asociațiunii“, pe care a condus-o:

„Numai lumina, numai cultura ne poate mântui“.

„Cultura și lumina trebuie să ne deie minte și înțelepciune, spre a păstra și înmulți cele trebuincioase întru susținerea vieții“, — zicea noul președinte. Dar ceea ce spunea cu diplomatică înțelepciune din scaunul de președinte al adunării de la Gherla (1868), de bună seamă o spunea, mai oarză și mai fățiș la, 1842—1845, când era profesor în Blaj, alături de *Simion Bărnuțiu*, care era și înainte de aceea și mai ales după aceea, la 1848, purtătorul cuvântului de îndrumare a Românilor, cari simțiau sau chiar înțelegeau glasul vremilor noi, ce se zăriau.

Când a început profesura în Blaj Vasile Pop avea colegi mai mari și cu vază, pe lângă *Simion Bărnuțiu*, pe *Ioan Rusu*, *Demetriu Boeriu*, *Nicolae Marcu*, *I. Cristoceanu* și alții. Și *Rusu* și *Boeriu* fuseseră în aceeași teologie de la Viena, la seminarul numit „Sfânta Barbara“, ca și *Pop*, decât care erau ei mai vârstnici, cu 8—9 ani, dar erau înrudiți su-

fletește, având aceleași porniri de înaintare națională, prin ce se deosebiau de Blajul oficial, adecă de oamenii de curte ai vlădicului Lemenyi.

Lemenyi nu era el un om rău; și el voia binele Românilor, dar era cam prea încurecat cu domnia de Ungur și prea orbit de puterea și bogăția lor, ca să aibă nădejdi bune pentru ai săi. Născut din jurul Clujului — ca și înaintașul său în vlădicie, Ioan Bob, — el ducea greoiu înainte o slujbă, pe care a câștigat-o din bunăvoința ce i-o arătau stăpânitorii maghiari, cari îl socoteau aproape de ei și pe cari se ferea cu toată grija să nu-i prea supere. Bob însuș, care a stat 48 ani în scaunul vlădicesc, făcuse din Blaj cu totul altceva decât și-a gândit Părintele Inocenție, care a murit cu amarul exilului pe suflet, la Roma. Cei ce duceau înainte firul întemeietorului, adecă Șincai, Petru Maior și Samuil Elain, nu erau în voia vlădicului Bob; dimpotrivă, erau urgisiți și disprețuiți de el, încât, ori câtă răbdare creștinească și-ar fi pus, ca față de mai-marele bisericii, unii din ei au trebuit să iee lumea în cap sau să caute scut și sprijin, în ni-zuințele lor apostolice, la vlădica dela Oradea-mare, Samoil Vulcan, — care era om înțelegător și darnic față cu oamenii cu cap, — sau să se ocrotească chiar la străini, cum s'a ocrotit Șincai la conții Vass, unguri dela Teaga.

Episcopul Lemenyi, oricât avea puterea cârmuirii în mână, nu avea vederile limpezi și largi ale lui Bărnuțiu și ale ortacilor săi profesori. Și mai ales, nu-i dădea mâna să aprobe îndrăsneala curagioasă, dar foarte cuviincioasă altfel, cu care acești profesori propovăduiau și înfăptuiau, pe cât puteau, drepturile Românilor și ale limbii românești.

Toemai pe atunci Ungurii din țară erau cuprinși, ca de friguri, de gândul de a maghiariza toată lumea și toată viața popoarelor din lumea stăpânirii lor. Scoțând afară din slujbe limba latinească ei au pus pretutindenea în folosință oficială limba ungurească. Dar în pornirea firească de a-și folosi limba lor în slujbe, nu se gândiau, că mai sunt în țară și alte popoare, cum eram noi, Românii, și Sașii, cari și ei își iubeau limba lor națională. Indrăsneala a mers așa de departe încât dieta din Cluj (1842) a hotărît ca limba maghiară să fie singura limbă întrebuintată în toate școalele, ba chiar și în biserici!

Moda aceasta a maghiarizării ținea de vre-o 10 ani, până să ajungă la această hotărîre hotărîșe cu nebunia.

Ea prinsese în valurile ei, ca orice modă, ici-colea și pe Români. În Blaj curtea episcopască și sub Bob, era cam ungureată, dar sub Lemenyi, nemeșul dela Dezmir, era bineșor maghiarizată. Și Ungurii par'că și-au pus anume ochii pe Blaj, — de a cărui por-

nire românească, răsărită deodată cu întemeierea lui, se cam temeau — căci au siluit maghiarizarea cu orice preț. O trupă de actori (teatraliști) maghiari găsiseră, la 1846, public, în cea mai mare parte românească, între cari și pe canonicii și clericii așa-numiți moraliști, cari nu locuiau în seminar și toată „grecimea“, adică cetățenii „orașului“, ca să dea vre-o douăsprezece reprezentații. Foile ungurești îl lăudau din acest prilej pe episcopul, căruia, ziceau, că-i place în chip deosebit limba maghiară, că în curtea lui nu se vorbește decât ungurește. Și laudele acestea nu erau fără temei. Buni români vedeau cu jale și mânie maghiarizarea, care se lăția ca o molimă, încât își băteau joc de curtea episcopescă, zicându-i: „Ungaria-mică“ (Kis-Magyarország). Din „Roma-mică“, ajungea deci Blajul „Ungaria-Mică“, schimbându-și renumele în poreclă. Reprezentațiile teatrale românești obicinuite câțiva ani înainte, date de clericii din Seminar, cari stârniseră vâlvă de însuflețire în toată suflarea românească, încetaseră, ca și mica foaie scrisă de tineret „Aurora“, și acum urmau la rând teatrele ungurești și foile maghiare, pe care mai toți canonicii le abonau și le citeau, spre bucuria Ungurilor, cari se bucurau înainte de eucerirea, pe seama lor, a acestui cuib temut, care era Blajul. Bucuria le era zidită pe închipuiri. Episcopul,

oricât ar fi căutat să le rămână în voie, nu putea zățieni o pornire firească de deșteptare a națiunii, a cărei inimă palpita la Blaj, în inima lui Bărnuțiu și a prietinelor lui, cu care simțea la fel aproape toată tinerimea venită din satele românești, neînvrăbite de metehnele maghiarizării nebune.

Pornirea nesocotită a Maghiarilor a dat prilej încă pe atunci unui sas, Stefan L. Roth, dela Mediaș, ca să le spună, că dacă e vorba să se aleagă o „limbă a țării“, — pe care să o înțeleagă toate națiile din Ardeal, apoi „limba țării o avem!“

„Limba țării — zicea Roth — nu-i cea germană, dar nici cea maghiară, ci limba românească!“ Cluj / Central University Library Cluj

Un alt Sas, Andreiu Wellmann, preot în Făgăraș, scria, încă la 1843, în acelaș înțeles, spunând, că „dintre limbile țării plugarul sas vorbește numai românește; vorbește și copii, de oarece în fiecare casă se află cel puțin o slugă românească“. Acest Wellmann cuminte — pe care ni-l scoate la iveală tot profes. Bogdan-Duică, în cartea sa despre Bărnuțiu — prevedea și prorocia chiar viitorul nostru, scriind:

„Știu, că unii dintre Sași nu-mi vor da dreptate, însă eu totuși susțin, că în națiunea română zace sămânța bogată a unui popor, pe care-l așteaptă un viitor frumos și mare, dacă însușirile sale, cari azi dorm, se vor

deștepta și desvolta cum se cuvine“. („Reise-briefe“ ... Kronstadt, 1843, pag. 115—119. Vezi: Viața și Ideile lui S. Bărnățiu de G. Bogdan-Duică, Buc. 1924, p. 21—2)

„Insușirile, cari dorm“, pe cari Wellmann întemeia viitorul mare și frumos al poporului nostru, dacă se va deștepta, erau acum pornite, spre a le deștepta pretutindenea, S. Bărnățiu și tovarășii săi. Ca dovadă slujescă numai câteva cuvinte ieșite din mintea și inima lor.

Tinărul profesor Ioan Rusu scrie în prefața frumoasei sale cărți: *Icoana Pământului*, acest răspuns Ungurilor, cari umblau cu maghiarizarea :

„Ungurii ar voi a se plini cultura Românilor numai prin limba ungurească. Se fac doară planuri peste planuri de ungurirea acestora, despre care vorbesc foile publice fără sfială, ca despre nu știu ce lucru fericitor pentru patrie, voină a se întinde aceasta până și la cărțile bisericesti; și un comitat, ai cărui locuitori mai toți sunt Români, făcu nu de mult hotărîre, ca în școalele de pe sate să se învețe numai ungurește.

„Ne rugăm, domnilor, nu ne amărîți cu de acestea. De voiți binele nostru, fericirea noastră, de ce nu ne întrebați și pe noi? Că bine nu se poate face cu sila. Și Domniavoastră v'ați mânia, când v'am zice, că ne faceți și ne voiți răul...

„...Lucrul acesta atinge soarta noastră viitoare, viața sufletească a unui popor de un milion și mai bine. Să cercăm dară: au s'ar putea înființa cultura Românilor prin limba ungurească? Convingerea mea este de tot din contră și zic, că acestea ar fi nu numai opăcitoare, ci tocmă împiedecătoare scopului. Voiesc totuși a însemna, că sub cultura Românilor, înțeleg cultura mulțimii, în care aș voi a cuprinde și clerul.

(Incolo permite, ca pușinii, cari vreau aplicare în deregătorii să învețe și unguerește, necerându-le alta decât să rămâie credincioși și limbei părintești. Acestora le amintește vorba lui Napoleon:

„Când ia cineva nevastă, nu se lapadă de maică-sa și cu atât mai puțin e dator a-i împlânta cușitul în piept!“)

„Eu din parte-mi socotesc — așa încheie Rusu înțeleapta sa judecată — a fi mai scump omului sufletul și unui popor limba și în acea formă a fi un popor dator a-și păstra limba, în care e dator un om a-și păstra viața“.

Mai frumoasă și mai cuviincioasă apărare nici nu se poate închipui.

Simion Bărnuțiu seria de pildă; la 1842 astfel despre drept:

„... Dreptul! Minunat și mare nume, ceea ce ești menit a fi unul și acelaș la toate po-

poarele; unul și acelaș pretutindeni și în toate timpurile! Tu pe cel ostenit de munca nedreaptă îl odihnești; conștiințele cele căzute și de timpuri barbare umilite le ridici; aperi pe cel mai slab, ții în respect și înfrunți pe cel semeț; mai luminos ești tu decât soarele și mai sfânt decât tăria cerului; unde nu strălucește lumina ta acolo domnește întunecul veșnic, sălbătăcia, jale și nefericire; prin tine înfloresc bisericile și se veștezesc cu tine dimpreună; pentru tine e desfătare și dulceață a trăi, cinste și mărire a pătimi și a muri“.

Astfel se glăsuia din tabăra potrivnică curții episcopoești.

Dasile Pop, tinărul și însufleșitul profesor, venit dela Viena, gășind în Blaj aceste două tabere, așa de deosebite, nu e nici o mirare, că el s'a alăturat la tabăra lui Bărnufiu, unde îl atrăgea și inima și judecata și întrând cu tot sufletul în cărarea ideilor lui de progres, întru înțelegerea și aplicarea teologiei, ce a învățat, s'a făcut profesorul iubit de elevii săi din liceu, dar nu tot așa de iubit de curtenii și curtenitorii maghiaroni ai Episcopului. Lucru firesc deci, că atunci când, dintr'un prilej fără mare însemnătate, a isbuenit ciocnirea între cele două lumi, ce erau în Blaj, el a părășit pe cei ce aveau puterea, dar nu aveau înțelegerea și dreptatea, și s'a alipit cătră cel ce făcuse așa de

frumos „cântarea dreptului“ — „pentru care e desfătare a trăi, cinste și mărire a pătimi și a muri.“

O traistă goală și o pungă de husoși.

Conflictul lui Bărnăuțiu și soții cu episcopul Lemeniți izbucni din prilejul că pe un cleric, care a călcat legea postului l'a pedepsit aspru printr'o rușinare publică, după care colegii lui s'au dat pe partea celui pedepsit — Iosif Crișan din Bărăbanți — și când, prin amestecul rectorului Rațiu, cei 12 clerici sunt dați afară, cu multă sâlnicie, din seminar, se începe o luptă contra rectorului, care mai târziu se ascute contra celui ce apăra pe rector, Episcopul Lemeniți și la luptă se înșiruie contra vlădicului, un șir de profesori, în frunte cu Bărnăuțiu, contra căruia s'a încercat și o lovitură ascunsă, în întunecul nopții, ca să-l răpuie, și firele loviturii s'ar fi găsit adunate în curtea episcopoească, prin ce încercătura s'a înăsprit peste măsură.

Un preot din jurul Albei-Julia (George Dobo, dela Micești) în însemnările lui înșiruie astfel pe părtași :

„După gura de petece a unui om de pleavă, ca acesta (Gavrilă Bucur) se iau profesori : *Nicolae Marcu*, profesor de fizică, *Simion Bărnăuțiu*, om cu viață curată, foarte frumos la față, la năravuri blând, cu învăță-

tură mare, fostul notariu consistorial, acum profes. de filosofie și istorie universală și de dreptul natural, cel mai mare filosof al Românilor de pe acele vremuri; *Iosif Pop de Ujfalú*, doctor de teologie și profesor la dogmatică, care se și țipă în Târnava, desperat... *Vasilie Pop*, profesor la mates (al nostru!); *Dimitrie Boeriu*, profes. istoriei bisericești și a dreptului bis., om cu judecată atât de matură, *Grigorie Moldvai*, profesor la a 3-a normală și catechet, și învățător de limba nemțească în gimnaziul Blajului... Pre acești profesori și cauzele lor le apărară prepositul capitular *Simion Crainic*, nobil din Habnic, om blând, cu viață curată, cu judecată destul de matură și foarte păstrătoriu, canonicii *Barna Ion* și *Arsenie Popovici*, vicariul din afară, sdravănul acela director împărătesc dela Năsăud, *Ioan Marian*, pentru merite cu cruce de împăratul decorat, și peste tot încă nouă protopopi harnici“.

Lupta în acest proces a fost lungă și urâtă și s'a sfârșit cu alungarea profesorilor numiți, cari, ocupându-se apoi cu alte studii, spre a-și face alte cariere, decât cea de preot și profesor, au devenit unii oameni vestiți prin ideile și faptele lor.

Iată de ce unul din cunoscătorii trecutului nostru, *Grigorie Silași*, îi salută ca pe niște unelte alese în mâna lui Dumnezeu și prigonirea lor o scoate ca o jertfă adusă pentru binele neamului.

„Pasă în pace, mică, dar aleasă ceată — zice Silași — ca și pe care rar se mai văzu vreodată mai vădit degetul prevedinței lui Dzeu, care vă predestinase să fiți, în timpul cel mai greu al desvoltării unui popor, în anii trecerii lui dela moarte la viață, toți, până la unul, conducătorii lui cei mai de frunte“. li pune apoi drept pildă înaintea finerimei, spunându-le: „Invățați ce va să zică neclintitul caracter de diamant al vechilor Romani, despre care poetul străbun Horațiu zice:

*Et si fractus illabatur orbis
Impavidum ferient ruinae...*

(Pământul sub picioare de s'ar cutropi,
Ne'nfricat, pe mine, căderea-i m'a zdrobi).

(Cuvântarea dela mormântul baronului Pop; în 1875)

Se vede că tinărul profesor dela Blaj era pătruns de aceste pilde străbune, de cari și istoria Romanilor păgâni și istoria străbunilor nostri creștini este plină. Pentru că, măhnit peste măsură de cuvântul osânditor al tatălui său, că „Vlădica-i tot vlădică, dar din voi n'a fi nimică“, îndată s'a și hotărît să iasă din casa părintească, spre a da numai decât o dovadă de bărbăția cu care este hotărît să înfrunte încercările sorții. Ceru deci tatălui său numai o traistă goală, în care să-și adune lucrurile și cărțile sale și să plece în lume, spre a înfrunta ori-ce și a duce la isbândă ideile, de cari se simția stăpânit.

Mai mare decât mâhnirea lui era însă mâhnirea mamei sale, care sta încremenită în fața celor ce se petreceau între fiul iubit și părintele său neînduplecat. Și când văzu, că nu mai poate schimba nimic din nenorocirea, ce turbură seninătatea familiei din Berind — nenorocire ce-și întinsese valurile aproape peste tot Ardealul, — buna preoteasă Nastasia, făcu ce făcu și strecură pe ascuns în traista fiului său și o pungă plină cu husoși,*) ca pornind în pribegie să nu ducă tocmai lipsă în cărările vieții necunoscute, ce-l așteptau. Mai târziu, când s'a aflat taina iubirei de mamă, părintele Ananie adese i-a făcut aruncări pentru aceasta, dar din ce în ce imputările erau mai slabe, pân'ce au amuțit... Da! Pentrucă tinărul profesor, când a ieșit din casa părintească, spre a lua drumul necunoscut al pribegiei, i-a spus-o verde și respicat:

— „N'ai să mă mai vezi tată, în Berind, până nu voi ajunge de-a dreapta împăratului...!”

Îngândurat va fi pornit din Berind fiul năcăjit, dar și mai îngândurat a rămas părintele Ananie. Că nu-i mai ieșea din cap vorba cea din urmă a lui... „de-a dreapta împăratului“... Și o părere de rău tot mai simțită îi încerca inima de părinte, care, uitând tot mai mult pe vlădica Ioan, fostul

*) O monedă de argint, cam a 5-a parte din florin (2 lei aur).

lui protopop, se gândea la soarta poporului din Ardeal, la soarta preoților dela sate... Ce ar fi dacă de-a dreapta împăratului ar ajunge un Român, cu inimă bună și dreaptă, ca iubitul său Vasilică!?...

In slujba dreptății.

Plecând de acasă scopul lui Vasile Pop era, să-și desăvârșească studiile de drept, ca să revie la cariera, pe care el ar fi îmbrățișat-o dela început, din 1838, dacă tatăl său, ca un bun părinte, n'ar fi stăruit să îmbrățișeze teologia, ca să fie trimis la Viena, desigur, cu gândul bun de a-i da o creștere mai îngrijită. El a învățat teologia, e drept, dar, cum însuș mărturisește, fără plăcere și fără aplicare, de aceea așa de ușor a respins parohia *Alecușului*, pe care episcopul i-a fost îmbiat-o, după ce l-a lipsit de profesură. Drepturile pe vremea aceea le putea învăța și la Unguri, în Târgu-Mureș, și la Sași, în Sibiu. El a pornit spre Târgu-Mureș și s'a înscris „cancelist“, cum se zicea pe atunci, la „tabla regească“ (Curtea de apel) în 11 Noembrie 1845, să se pregătească a fi avocat.

Dar ce a făcut oare până târziu toamna, pentru că despărțirea de casa părintească, cu cearta, între fiu și părinte, pentru vlădica, a trebuit să se întâmple, cam prin Iunie—Iulie 1845.

Nici baronul Pop, în descrierea vieții sale, nici Visarion Roman, în „*Scurta descriere a vieții Esc. Sale dlui Basiliu L. Pop, vicepreședinte gubernial*“, dela 1864, nu ne spun nimic.

Firește, nu ne spun nimic, nici de duelul de vorbe dintre ei, încheiat cu vorba rămasă de pomină, până azi, pe la Berind:

Vlădica e tot vlădieă,
Dar din voi n'a fi nimieă,

Totuși legenda aceasta mi se pare adevărată, fără să vrea, de însuș baronul, într'o vorbire, care ne destăinuiește, că drumul lui dela Berind spre Târgu-Mureș l-a dus, cu o stație lungă, pe la *Năsăud*.

Adunarea generală a „Asociațiunii“ s'a ținut, în 1870, la *Năsăud*, orașul de școale și de cultură al grănițerilor. A fost o adunare din cele mai frumoase, care a ținut 3 zile, din 8 până în 10 August. Era a zecea adunare a „Astrei“, pe care președintele ales din nou, pe trei ani, a ținut să o încheie cu un larg cuvânt de închidere, publicat în „*Transilvania*“ (An. III, 1870, pag. 215—16.) și din care țin să dau aci, cuvânt de cuvânt, partea cea din urmă, care e un document și al vieții și al oratoriei baronului nostru:

„Permiteți-mi acuma, Domnilor, a-mi lua rămas bun, întâiu dela acest oraș, dela acest loc, de care pe mine mă leagă triste, dar totuși dulci suvenirii. Când întâia oară, îna-

inte cu 26 (?) de ani, am eșit la arenă, am pășit pe scena vieții publice, și m'am *îmbulzit* ca apărător al unei cauze drepte, am fost *silit* a căuta scăpare și asil dinaintea contrarilor — și l-am aflat aici în Năsăud, la fericitul vicariu *Ioan Marianu*, unde cu asemenea fericitul *Bărnăușiu*, fostul meu coleg, am petrecut mai multe săptămâni!

„Triste, dar totuși dulci sunt suvenirile de suferințe, — dacă acestea și-au adus fructul lor! Și suferințele noastre de atunci au adus fructe multe și bune, le cunoașteți!

„Rămas bun, loc fericit, pe care zac osămintele celui mai bun părinte al acestui district, celui mai sincer român și celui mai bun amic al poporului!“

...„Și acum, fraților și domnilor membri ai „Asociațiunii“, poftindu-vă la toți, ca Dumnezeu cel atotputernic și îndurat să vă ducă în pace la vetrele și familiile dvoastre, vă rog ca să-mi păstrați și mie iubirea și amicitia dvoastră și aducerea aminte. Să trăiască națiunea!“

Două lucruri de seamă se văd din această duioasă mărturisire a președintelui nostru: că a petrecut mai multe săptămâni la Năsăud, în casa vicarului Marianu, atunci când a fost „silit“ să-și caute un scut dinaintea dușmanilor, pentru că se făcuse apărătorul unei „cauze drepte“ — și atunci asta nu putea fi înainte cu 26, ci cu 25 de ani! Apoi al doilea

lucru, că în acest „asil“ a celui mai bun părinte, vicarul Ioan Marianu, a petrecut mai „multe săptămâni“ împreună cu fostul său coleg de nizuințe și suferințe, cu Simion Bărnăuțiu, pe care-l numește „fericitul“ pentru că și el era deja mort, din 1863.

Faptul acesta ne dovedește, că, după ce a ajuns în așa de vădite deosebiri de vederi cu tatăl său, își căuta un alt părinte și sfătuitor, care era de o părere cu el și acela și l-a găsit în vicarul Marianu, care, după vicarul Crainic, trimis din pedeapsă la mânăstirea din Alba-lulia, era cel mai cu stare și mai cu vază bărbat al bisericii, care s'a pus pe partea celor ce se puseseră împotriva vlădicului. Marianu era într'adevăr un om cu gânduri mărețe și învățat. Fusese trimis anume la Lemberg, în Galiția, ca să învețe *pedagogia* și fusese decorat cu medalie de aur, de împăratul, pentru hărnicia lui. El muri la 1846 — curând, după ce-l vizitara Pop cu Bărnăuțiu, „înfrânt de durere sufletească“ — cum zice G. Baritiu, în „Transilvania“, 1875, pag. 103 — pentru că planurile lui mari n'au izbutit, cum le voia el, și poate, mai ales, pentru amărăciunea ce i-a pricinuit starea bisericii după procesul lemenyan. Intre planurile lui era și acela de a face din școalele dela Năsăud o „academie militară“ pentru Români, ca să iese mai mulți oficeri dintre aceia, cari ostași de rând dădeau atât de mulți și atât de bravi.

Petrecerea împreună cu Bărnăuțiu, la Năsăud, mai adeverește și o prietenie mai strânsă între Pop și marele gânditor al Românilor de atunci, prietenie pe care o bănuiesc și din faptul, că drumul lui Bărnăuțiu, dela Boeșa Sălajului spre Blaj, ducea pe la Berind — și nu se poate crede să nu se fi oprit vr'odată la această stație de postă, cea din urmă înainte de Clujului, când venia cineva dinspre Zălau. Prietenia între cei doi colegi — între cari, cu toată deosebirea de vârstă de vr'o 10—12 ani, era o puternică comunitate de vederi, se va fi întărit în cele câteva săptămâni de vacanță dela Năsăud. Dar după aceea cărările lor s'au despărțit pentru toată viața. Bărnăuțiu s'a dus la Sibiu, ca să învețe drepturile la Academia Sașilor, înființată la 1844. Un scriitor Sas zice, că și el avea de gând să se înscrie la un curs unghuresc de drept — căci nemțește nu prea știa, — poate chiar în Târgul-Mureșului, dar el ar fi fost respins, pentru procesul cu Lemenyi, pe care Ungurii îl aveau drag. Părerea această susținută și de G. Bogdan-D. (pag. 68) poate să fie întemeiată, pentru că baronul Pop era pe aci să fie și el respins. Cel puțin cam așa iese din următoarele rânduri ce le scrie în „Diața mea“ :

„Președintele de atunci al Tablei, unitarul Daniel Elek de Vargyas, a fost un bărbat luminat, foarte de treabă. Sub un președinte,

spre exemplu, cum erau magistri, protozonarii de atunci, nu aş fi putut încăpea la Tablă — pentru procesul avut cu mai marii mei, care mi-se imputa din partea acestora — şi apoi nu ştiu de ce m'aş fi apucat“.

Inseris odată la drept Vas. Pop şi-a făcut datoria, ca pretutindena, mai ales, că lui îi plăceau studiile cu întrebuiţare practică. Aşa, că în primăvara anului 1848 (în 8 Aprilie) a şi făcut examenul numit „cenzura“ de avocat şi s'a aşezat în Reghinul-săsesc, făcând „jurământul“ rececut la comitatul Turdei, de care se ţinea Reghinul. Spre Reghin îl atrăgea, nu numai amintirea celui mai mare protopop român, Petru Maior, ci şi o simpatie a inimei lui, către o strănepoată a celui mare şi învăţat român, cu care făcuse cunoştinţă din vara anului 1846. Era Elena Olteanu, fiica neguţătorului de acolo Ioan Olteanu, care sosise tocmăi atunci dela Iaşi, din Moldova, unde fusese, în creştere, la sora mamei sale, nepoată a nemuritorului protopop Petru Maior. Unchiul dşoarei Elena, Ioan Pop Maior, cunoscut om bogat, sprijinitor de şcoale, biserici şi de toate lucrurile bune şi frumoase româneşti, luase sub scutul său pe cei doi tineri şi căsătoria lor se şi hotărî pe 30 Octombrie 1848. Dar cum vremele erau de revoluţie şi de prăpăd, nu se putea ca o idilă aşa de gingaşe să se petreacă fără vre-o păţanie. Chiar când erau la cununie în biserică a venit vestea că Săcuii

au bătut la Sântioana pe „ai noștri“, adică trupele împărătești, cu care țineau Românii, iar din sus de Reghin — se vorbea — că ard satele românești.

Un prietin și martor ocular (Iosif Pop fost jude la Curtea de cassatie) povestește astfel decursul ospățului:

„Fiind eu cunoscut atât cu mirele — fiind și el împreună cu mine practicant cancelist la tabla regească din Murăș-Oșorheiu, — cât și cu mireasa și întreaga familie, am fost învitat și eu la cununia lor, ca frate de mire. După cununia săvârșită în biserica gr. cat. din S. Reghin, prin protopopul Mihail Crișan, ne-am întors cu toții la casa părintească a miresei, unde ne-am eșezat la o masă întinsă și împodobită cu mâncări și beuturi, ca la ospăț. Dar ce să vezi? Cu câtă bucurie și voie bună ne-am apucat de mâncare, pe lângă piese românești, cântate de o bandă țigănească, cu atât mai mare ni-a fost întristarea, fiind siliți a ne ridica dela masă... Abia apucasem să mâncăm, pe când a sosit împrejurul mesei curechiul cel umplut, cu găluște, ca și care afară de Transilvania, pregătit așa bun și gustos nicăiri nu se mai află și pe când toemai ne apucasem a lua pe farfurii, numai deodată auzim bătându-se tobele și sunând trimbițele de alarmă... Ca și când ar fi căzut o bombă în mijlocul nostru, am sărit cu toții în picioare și am eșit să vedem ce s'a întâmplat...“

Ce se întâmplase? Ca în revoluție. „Ai noștri“ veniau spre Reghin împinși de Săcui și venirea lor a alarmat toată lumea. „Oaspeții“ cei mai mulți ai nunții s'au împrăștiat, la masa încărcată au rămas scaunele goale, însă nu multă vreme. În locul celor speriați au sosit alții mai flămânzi și mai trudiți; au sosit „prefecții“ și „tribunii“ gloatelor române (Landsturm), cari au ocupat toate scaunele părăsite.

„Mai bine nu puteau nimeri Săcuii — serie în „Diața“ sa baronul — ca și cu împrăștiatul Românilor inteligenți și rupți de foame, chiar atunci; ei aură partea cea mai bună din measa nuntei mele“.

În noaptea aceea sgomotoasă a nuntei, deodată cu plecarea „prefecților“ și „tribunilor“, a plecat și tinăra păreche, dimpreună cu familia socerului Olteanu. Ca „intelenți“ români ei nu puteau aștepta acasă pe Săcuii, cari veniau să aprindă, să ucidă și să jefuiască, cum era obiceiul în acele vremi.

„Am luat-o cătră Bistrița — spune „Viața mea“ — în 30 spre 31 Octombrie, noaptea, lăsându-ne toate, toate, pradă Săcuilor. În *lad* (nu în cel drăcesc, fără în cel săsesc) — din sus de Bistrița, ne-am oprit, de unde, după 7 zile iarăși ne-am întors la Reghin, auzind că pe Săcuii viteji, îngreunați de jaf dela Reghin și pentru acea neapși de băiaie, i-au bătut — ba nu bătut, că nu au primit

lupta, fără i-au împrăștiat ai noștri, de nu s'au oprit până la Agyagfalva, de unde se porniseră“.

Reîntorși la Reghin. pribegii dela laad, și-au găsit casa goală-goluță, dar s'au bucurat, pentru că în cele 2 zile cât au stat 30.000 de Săcui în Reghin 600 de case au ars până în pământ și toate celelalte case românești și săsești au fost despoiate de tot ce adunaseră în toamnă, pentru ca să aibă pe iarnă. Bucuria de a-și reface căsnicia și a-și așeza cuibul noii vieți n'a putut ținea mult. În Decembrie anul acela au năvălit Ungurii lui Bem de nou asupra orașului și tot într'o frică și spaimă au dus-o, până în Iulie 1849, când au venit Rușii, ca să pună capăt unei porniri sălbătice de a se stîrpi popor pe popor.

Tinărul avocat, ori cât s'a ferit de a lua parte la luptele acestea, în cari neamul său, prin cei mai aleși prietini personali ai săi, era angajat, n'a putut nici el scăpa în pace, fiind socotit, ca orice Român cult, foarte „primejdios“. Tinăra sa soție și ea logodnică, ne putem închipui cu ce grije îl va fi ferit și scutit, de orice pericol; cu toate acestea a ajuns odată arestat, dus la Târgu-Mureș, și ținut în temniță — câteva ore. Ce lungi vor fi fost acele ore pentru strănepoata lui Petru Maior!

Dar, în sfârșit s'a potolit și răsmirița. Îngâmfwarea ungurească s'a frânt cu totul și împăratul cel tinăr Francisc Iosif, a pus o stăpânire absolută pe întreagă țara, mai ales în Ardeal. Baronul Wohlgemut, noul guvernator, care căuta anume bărbați români la slujbe, încă în 5 Octombrie 1849, îl numi pe avocatul nostru comisar districtual (Bezirks-commissair) la Reteag. Ori cât de grea era să fie slujba de administrație pentru tinărul avocat în vremile de după revoluție, el s'a nizuț să și-o împlinească cu toată conștiința de Român cult și binevoitor părintesc al bietului popor eliberat din cătușile iobăgiei. Ar fi interesant să știm, cum a înțeles „comisarul districtului“ să chivernisească poporul românesc din jurul Reteagului, din acel ținut românesc, care a cunoscut stăpânirea voevozilor Moldovei dela Ștefan-cel-Mare până la Petru Rareș, cari stăpâniau cetatea Ciceului și a Ungurașului. El, ca fost teolog în Viena, va fi înțeles că poporului nostru mai ales îi trebuia bună creștere și călăuzire părintească spre o gospodărie binerânduită, ferindu-l și scutindu-l de exploatareii scăderilor și aplicărilor rele spre lux și spre beție. Ceeace a observat Axente Severu, eroul dela 1848, (care fusese numai cleric de Blaj și elev de liceu a lui Dasile Pop) la poporul nostru dela sate, după eliberarea lui din iobăgie, că adecă e

mai sărac, decum era sub iobăgie, și asta din neștiința lui de a câștiga, și mai ales din nepriceperea de a-și păstra câștigul și a nu-l cheltui pe netrebnicii de lux și pe beție (vezi prelegerea lui despre mizeria poporului în adunarea dela Deva 1874), desigur va fi observat și comisarul districtului dela Reteag, care iubea poporul dela sate tot așa de mult, ca și Axente și avea vederi mai largi ca tribunul lui lancu. Se pare, că bănuiala noastră e foarte întemeiată și că tocmai de aceea, că prea era „amicul poporului“ și prea era binevoitor Românilor, guvernul a mutat pe Pop din Reteag, numindu-l (1850) consilier la judecătoria din Bistrița. BCU Cluj / Central University Library Cluj

De altfel Pop era așa de înzestrat cu însușiri și cunoștințe frumoase, încât cariera lui s'a dezvoltat repede și avântată, așa încât premergea cu pildă, în privința aceasta, întregii „înteligențe“ române din Transilvania, cum zice biograful Disarion Roman. Nu voi face decât să schițez, într'o alergare tot așa de repede ca și înaintările, cari desemnează această carieră, în mersul său tot mai ridicat.

Abia a stat în Bistrița 3 luni, a și fost numit, în acelaș an, în Septembrie, consilier la tribunalul din Sibiu, unde la 1852 a fost înaintat la „tribunalul apelatoriu“, unde la 1854 a fost așezat definitiv, ca consilier actual la curtea judecătoriei superioare pentru

Ardeal, la vârstă numai de 35 ani. Taina acestor frumoase înaintări, între altele, a fost și aceea, că Pop învăța neconținut și se ținea la rând cu știința carierei sale. Bătrânul avocat Basil Pop-Harșanu, din Sibiu, care pe vremea aceea era iurist, la academia din Sibiu, îmi spunea, că Pop, deși în post așa înalt, venia alături de ei și asculta prelegerile profesorilor, ca să se poată îndrepta și mai bine în cunoașterea și aplicarea legilor austriace. Nu înzădar secera el laude alese, chiar dela străini. Br. Latterman, președintele judecătoriei supreme din Ardeal, îl lauda înaintea Mitropolitului Șuluțiu dela Blaj, fiind de față Anton Destemian, canonicul: „Popp ist die Perle des Oberlandesgerichtes“ adică „el este mărgăitarul judecătoriei supreme“. În 1858, înființându-se judecătoriile urbariale, a fost numit, în acelaș post, la curtea superioară pentru Ardeal, din Sibiu, unde se hotăreau cauze de proprietăți și moșii foarte însemnate. În 20 Noembrie 1859 fu numit consilier de secțiune în Ministerul de justiție din Viena, ceea ce era de sigur mare succes pentru un Român, căci avea să ajungă în Viena, centrul împărăției, de unde se diriguiau toate.

Din prilejul acestei frumoase înaintări Episcopul baron Andreiu Șaguna a dat o masă strălucită în cinstea consilierului ministerial, la care a întrunit, în 22 Nov. v. 1859, o ceată de peste 20 frunțași români, fără

deosebire de confesiune religioasă. La masă Șaguna a rostit un toast frumos în cinstea lui Vasile Pop, fiul preotului unit dela Berind, iar acesta a răspuns, de asemenea cu un toast plin de curtoazie, închinând pentru Episcopul ortodox, lăudându-l că a înlăturat păretele de despărțire, ce era până aci între frați, fii aceleiași mame, a națiunii române.

Sărbătorirea aceasta, care nouă ni-se pare ușa de firească, a fost pe vremea aceea ceva de senzație și admirație. Explicația ni-o dă Visarion Roman, care scrie:

„Dela anul 1850 până cam pe la 1859 aflîi inteligența română transilvană despărțită frumușel în două cete. În acel timp desbinarea confesională crescuse la atîta, încât începuseră pînă și vorbele din limba noastră a fi unele „uniute“ și altele „neuniute“. Un timp acesta de grele suferințe pentru unii bărbați ai națiunii noastre binemeritați. Istoria are să ne descopere în viitorul cel mai de aproape lucruri interesante despre împrejurările de atunci. Destul atîta, că V. Pop nu s'a ținut nici odată de oamenii desbinării, ei a fost totdeauna model de concordie și armonie între frați“.

Înainte de a se depărta din Sibiu, în 1859, judele Pop a scris o broșură foarte folositoare pe acel timp, care s'a tipărit sub titlul „Îndreptariu în cauzele urbariale, compus pentru poporul român din Ardeal de Un iurist practic“. Aceasta a slujit și poate ar sluji și azi de mare înlesnire la regularea cauzelor urbariale ardelenesti. Broșura de 62 pag. cuprinde, pe lângă îndrumări, și patentă împărătească din 21 Iunie 1854, dând

însă numai măduva legii, ca să o înțeleagă poporul. Pe atunci cauzele urbariale preocupau mai mult poporul nostru. Sate întregi erau nedumerite și turburate de soartea lor și a hotarelor sale. De aceea chiar la timp a venit broșura „iuristului practic“ spre „a fi de ajutor — cum zice în „Precuvântare“ — la mărginita cunoștință a poporului român în cauzele urbariale spre a-l mântui de multe daune, care i-s'ar putea întâmpla parte din neștiința de a-și *apăra*, parte din negrija de a-și *căuta* dreptul său“.

„De-a dreapta împăratului“.

La sfârșitul anului 1859, când avea să se mute de la Sibiu la Viena, Pop a trecut pe la Cluj, și de acolo a călătorit mai departe. Dacă l'ar fi întrebat cineva, „unde mergi?“ el — aducându-și aminte de vorba ce a spus-o tatălui său, la 1845, când s'a despărțit de Berind, ar fi putut să-i răspundă: „mă duc la Viena, de-a dreapta împăratului“. Căci mergea consilier la Ministerul de justiție, supus aceluși Monarch, pe a cărui palat era scris cu litere strigătoare: „Justitia est regnorum fundamentum“ (Dreptatea este temeliea împărățiilor!)

Cu ce simțeminte se va fi apropiat de postul său, în Viena, pe care o părăsise, ca cleric modest, înainte numai cu 18 ani! Cu cu nădejdi pentru sine și pentru neamul său!

De altfel nu mult avea să rămână în Diena. Abia un an. În acest an însă el ajunse să-și dovedească și în Minister calitățile, ce le stăpâna, așa cât avea o autoritate bine-statorită și i-se dădură însărcinări de a pregăti proiecte de legi pentru organizarea justiției. În Decembrie 1860, fiind numit consilier de curte la nou-înființata cancelarie alică transilvană, el se întoarse iarăși în Ardeal, la Cluj, reședința guvernului ardelean. În Noembrie 1861 fu numit, pe lângă guvernorul *Crenneville*, de vicepreședinte al guvernului și președinte al tribunalului suprem din Transilvania. La 13 August 1863 fu numit consilier intim de stat al împăratului, iar la 1864 — când era de 45 ani, — fu distins cu ordinul Coroanei de fier, cl. II, cu care umbla și rangul de baron imperial. Credincios neamului său, democrat din fire și modest, cum a fost întotdeauna, când era vorba de o chestie personală, a stat multă vreme la îndoială, să facă, sau ba, uz de dreptul său, de a se numi „baron“...? Numai la stăruințele îndelungate ale amicilor săi s'a putut hotărî să-l ceară și să-l primească, la 1872.

El luă parte și la dieta Transilvaniei, „luptându-se în fruntea bărbaților noștri — cum scrie *Vis. Roman* — cu energia-i îndatinată pentru drepturile cuvenite națiunii noastre, pentru interesele tronului și pentru fericirea patriei“. În 1864 același biograf îl

înfățișează ca pe „unul din cei mai înaintați bărbați de statul civil, între Românii Austriei, astfel dânsul a dat Românilor transilvăneni familia cea mai strălucită și mai scumpă, la care putem privi cu aceeași jală, ca și Ungaro-Bănățenii la Mocionești, ca și Bucovinienii la Hurmuzăchești“.

În 1865 s'a înființat Tribunalul suprem pentru Transilvania în Viena, prin un art. de lege special, votat de dieta din Sibiu. Posturile la acest tribunal aveau să se conferească numai ardelenilor, cu considerație la cele 4 națiuni recunoscute și la cele 6 confesiuni recepte. Denumirea președintelui și a consilierilor era rezervată însă Maiestății Sale, care a denumit de președinte pe Consilierul său intim V. G. Popp. Astfel Esc. Sa se mută tarăși la Viena și în 15 Iulie 1865 deschise ședințele importante ale acestui tribunal suprem, cu o cuvântare latinească. La acest post l'a recomandat Maiestății Sale baronul Reichenstein cu aceste memorabile cuvinte:

„De aș avea, Maiestate, proces chiar cu tatăl lui Popp, nici atunci nu m'aș îndoi a concede cauza mea imparțialității fiului“.

O recomandăție, aceasta, care face onoare judecătorului român, dar face onoare și popoului, care are așa fii iubitori de dreptate.

În această situație de înaltă valoare în Viena, rămase Pop până la 1866, când tribunalul suprem se mută la Cluj; dar peste

un an, încheindu-se dualismul tribunalul suprem al Ardealului fu strămutat la Budapesta și contopit în suprema curte judecătorească, ca o secțiune proprie. Era o tendință puternică atunci, ca Pop să fie delăturat dela un post așa de hotărîtor, prin pensionare sau în orice chip. Se zice, că și postul de ministru al justiției i-s'ar fi îmbiat, firește cu anumit calcul; dar grația Majestății Sale a susținut pe consilierul său devotat și Pop a fost trecut la Curtea de cassatie, ca vicepreședinte, și ca președinte de senat al secțiunii ardelene a ei. Ori cât de rară era distincțiunea aceasta, totuși, ea putea avea și aparența unei degradări, după ce Popp condusese de sine stătător, curtea supremă a Ardealului, și el era hotărîi să se retragă. Interveniră însă fruntașii cei mai distinși ai Românilor de pe atunci și-l conjurară să primească postul și să nu lipsească poporul românesc de un judecător drept și nepreocupat a drepturilor sale în forurile supreme. Pop a fost destul de nobil ca să-și jertfească ambițiunea sa personală pentru binele de obște și a rămas în postul acesta, care altfel mult i-a subminat sănătatea, până la sfârșitul vieții, în 1875.

In slujba culturii naționale.

Era deci vicepreședinte al curiei regești din Budapesta și șef de senat, când îl ale-

seră, cu aproape toate voturile, președinte al „Asociațiunii“, în adunarea ținută în istorica „Redută“ din Cluj la 26—28 Aug. 1868. Și n'a pregetat a primi acest post greu și a se pune cu trup și suflet în serviciul cauzei culturale a poporului său. Văzând schimbările mari, ce s'au operat în mersul larg al lucrurilor, cu toate desiluziile ce-i atinsese și sufletul lui, ca al tuturor, ilustrul consilier de curte și înalt judecător, nu și-a pierdut încrederea în viitorul neamului său. El, care era celebru pentru imparțialitatea judecăților sale, nici în judecarea marelui proces al neamului său nu s'a abătut dela linia judecății limpede și drepte, și, având toată încrederea în dreptatea și vitalitatea Românului, a lansat deviza: Prin noi înșine! Prin forța și răbdarea noastră, înainte!

Îndată în ședința cea dintâiu a comitetului, ținută la 17 Sept. 1868, luă conducerea, deschizând ședința cu o cuvântare de program. În ea accentuează mai ales partea a doua din scopul Asociațiunii: „cultura poporului român“, înțelegând sub „popor“ mai ales țărănimea, adică cultura „a celei mai crude părți a națiunii, care zace întru întunecime, care tot pe acel grad al culturii se află, unde s'a aflat înainte cu 7 ani,... ba putem zice, că înainte cu mai multe decenii, dacă nu secolii. Cultura poporului e întrebarea, care trebuie să ne cuprindă toată atențiunea, tot euețul și toată grija noastră“.

În acest scop stăruie pentru înființarea foii „Transilvania“ ca organ al „Asociațiunii“, hotărît în adunarea din Cluj. Foaia el o prevede ca o foaie poporană, „de cunoștințe practice, folositoare poporului țăran“, spre a-l învăța, că „a venit timpul, când trebuie să-și păstreze cu mai multă scumpătate puținul loc ce-l are, să și-l lucreze mai bine, decât l-a lucrat până acum“, să îmbrățișeze meseriile, „dacă nu voiește, ca azi mâne împușcându-se pământul, sau rămânând fără de pământ, să se facă toți proletari!“

„Stagnarea mai departe în economie, în industrie și arte — cu asta încheie noul președinte programul său de lucru — va aduce peste poporul nostru mai mare daună; ea este mai periculoasă decât stagnarea în politică!“ O observație justă, care e la locul său și în zilele noastre, ca și atunci!

Credincios acestui program, chiar dela începutul carierei sale de președinte, în anii celor mai grele ispitiri a descurajerilor, Barionul Pop accentuiază necontenit importanța culturii naționale, ca factor de viață și mântuire.

În discursul de deschidere al primei adunări, dela Gherla, el face declarațiuni categorice ca acestea:

„Precum nimenea nu are drept a răpi viața unui individ, așa nimene nu va avea drept a răpi viața ori a împiedeca întrebun-

țarea mijloacelor spre susținerea vieții unei națiuni sau spre asigurarea existenței ei, care sunt: literatura și cultura ei“. — Apoi, îndreptându-se deadreptul cătră ai noștri, le strigă:

„Domnilor! Numai lumina, numai cultura ne poate mântui!“

Înimoasele sale îndemnuri au și început să electrizeze sufletele, cam ispitite spre lăncezire, de întâmplările politice, cari urmau după împăcarea Ungurilor cu Habsburgii. Adunarea dela 1869, ținută la Șomeuta-mare, în marginea cea mai apuseană a Ardealului, a fost foarte isbutită. A participat lume mai multă ca pân' aci, și mai ales au participat țărani.

„Dirtutea romană învie“ — o inscripție transparentă deasupra porții pretorului districtului Șomeuta, stindardul tricolor național, popor de toate clasele, undulând pe stradele micului opid românesc, ne vestiau că azi avem a fi martori la o festivitate românească — așa se începe raportul „Federațiunii“ (Nr. 88. dela 3/15 Aug. 1869) despre adunare, și în această icoană vedem toată culoarea adunării, care între alte multe momente, are mai ales acela de a fi hotărît organizarea „despărțămintelor“, în temeiurile unui regulament, care și azi, aproape, e în putere. Apariția lui G. Barițiu și disertația lui despre cultura femeii făcură adâncă impresie.

În 1870 adunarea se ținu la Năsăud, și Baritiu o numește epocală. De fapt ea a dat rezultate frumoase în toată privința, și morale, și materiale; 44 comune grănițerești se înscriseră ca membri.

Președintele în cuvântul de deschidere constată că e a zecea adunare a „Asociațiunii“. Cine ar fi crezut, la întemeierea ei, că „peste 10 ani Românilor transilvăneni nu le va rămânea altă cale, pe care întruniți laolaltă, să poată lucra pentru înaintarea fericirii și prosperărei naționale, decât singură această Asociațiune“ ?!

Asta nu trebuie să descurajeze, ci din contră să ne îndemne la muncă; încheie cu aceste cuvinte:

„Vă salutăm, fraților, cu *„Salve Romuli parva nepos!* — pe toți, cari nu ați pregetat osteneala și ați alergat la această adunare, ca să lucrați pentru înaintarea scopurilor Asociațiunii, ca să conferiți la înălțarea și înfrumusețarea sărbătorii celei mari, naționale, care azi o prăznuim: adevă aniversarea nașterii „Asociațiunii“.

La adunarea următoare, din Făgăraș, președintele, scăpat abia dintr'un morb greu, nu a putut lua parte. Dar la cea din 1872, ținută la Sebeșul-săsesc, a ținut să suplinească lacuna, prin un discurs de aproape un ceas, făcând o reprivire asupra activității și o prețuire a rostului ei de totdeauna, prețuire, care și azi trebuie să o accentuăm.

Iată măduva acestui discurs :

„Asociațiunea deșteaptă, nutrește și conservă simțul național; scutește, cultivă și conservă limba și prin aceasta existența națională. Prin însoțirea noastră documentăm că suntem demni succesori ai străbunilor noștri, despre cari scrie Bonfiniu, că „s’au vezut a lupta mai mult pentru limbă decât pentru viață, adecă mai mult pentru existența națională, decât individuală. Asociațiunea ridică și înalță reputațiunea națională cea căzută înaintea străinilor; — în fine, Asociațiunea face, că până când în cele politice suntem desbinați și în parte înverșunați unii în contra altora, așa zicând până la cuțite, — până când în cele confesionale suntem sfășiați și înstrăinați de către oaltă până la ura nedumerită, aici domnilor, aici la sânul mamei noastre, unde ascuțișele săgeților invidiei s’au tâmpit, unde veninul urei s’a lăpădat afară, aici tot cu aceleași cuvinte române dulci ne înduleim, toți suntem frați, toți mergem pe aceeași cale, toți într’o coînțelegere frățească, ca un trup și un suflet facem pași înainte în literatură și cultură! Așa legați dlor întru *legăturile unității naționale*, vom ajunge la portul, la limanul dorit, la care tindem prin sprijinirea Asociațiunii“.

„Se pare, că geniul bun al națiunii ne conduce și ne arată calea pe care avem să mergem, ca să nu mai fim tot jucărie în mâ-

nile stăpânilor, să nu mai lăsăm a fi considerați, tractați numai ca lutul, în mâna olarului! — ne arată calea, care este calea culturii! La cultură, Domnilor, la cultură, că astăzi numai aceasta ne mai poate da putere!”

Acesta era motivul principal al întregii activități întreprinse, ce a desfășurat-o, cu curaj și mândrie, în fruntea „Asociațiunii”. Bărbat cu vederi largi și cu o minte pătrunzătoare, a prevăzut dimpreună cu tovarășii săi de luptă, că pe terenul cultural se va transpune lupta, după spiritul timpului nou. De aceea reclama neconținut școalele și iar școalele, pe cari le găsea de preferit teatrului, pentru care începuse lumea a se preocupa, de înființarea societății pentru fond de teatru, și pe care el o combătea ca o chestie de lux, cu toate că teatrul bun e o bună școală și poate fi un puternic agent cultural. Dar accentuarea necesității școalelor era foarte la loc și e mare pagubă, că nu a prins destul de adânc conștiința aceasta. Ori cum, azi ne pare un adevărat oracol cuvântul lui: „Mai întâiu de școale avem lipsă; pe acestea să ni-le asigurăm, ca să învingem întunerecul, în care orbecă poporul”.

Adunarea următoare, hotărâtă la Deva, nu se ținu, în 1873, din multe pricini, ci în 1874. Președintele, deși bolnav, și trupește, și mai ales suferind de inimă rea, ca și cei-

lalți mari români, cari muriră în această epocă: Mitropolitul Șuluț (1867), Mitropolitul Șaguna (1873), Emanuil Gojdu (1870) — ținu să vie la adunare și să caute a ridica sufletele printr'un discurs, despre care Barițiu zice, că a fost „testamentul său național, pe care l'a improvizat ca prin un instinct profetic, numai cu șase luni înainte de moartea sa“. (Transilvania, 1889, pag. 2).

Discursul culminează în această declarație: „Idea înființării Asociațiunei.. nu numai că e măreață, dară trebuie să o considerăm, ca o inspirație divină, purceasă din îngrijirea părintească de a nu da peirei un popor ales!“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar a fost mișcătoare la Deva o scenă dela concert. S'a cântat între altele poesia lui Alecsandri: „Bălcescu murind“, într-o formă de duet. Eată versurile, cam uitate, ale bardului dela Mircești, cari atunci aveau farmecul primei nouțăți :

De pe plaiu'nstrăinării,
Unde zac si simt, că mor,
De amaru desperării
Și de-al țării mele dor,
Văd o pasăre voloasă
Apucând spre răsărit
Și o rază luminoasă
Și un nour aurit.
Păsărică sburătoare,
Unde treci eu dorul meu?

— Am solie încântătoare
 Dela bunul Dumnezeu
 Să due glas de armonie
 Tărmurilor românești,
 Să due dulce veselie
 Inimilor ce tubești.

Partea întâiu a cântat-o Aurel Dunca, — a doua, răspunsul *păsăricei*, l'a cântat dșoara Elena, fiica președintelui Baron Pop.

Correspondentul „Federațiunei“ zice :

„Publicul era răpit de plăcere, aplauzele nu erau să mai încete și cununi de flori sburără, căzând la picioarele gingașei cântărețe“.

Sub impresia puternică dela Deva și correspondentul își încheie raportul său, foileton, cu o reflexie delicată :

„Păsărică, nouraș și rază luminoasă, ce tindeși spre răsărit, cătră patria mea frumoasă, duceși tuturor viers de armonie — salutare și frăjie“. (Federațiunea, Nr. din 11/23 August).

Cu acest acord al „glasului de armonie“ atât de potrivit scopului Asociațiunii, s'a încheiat adunarea dela Deva, și prin ea activitatea baronului Pop în slujba culturii naționale, în fruntea „Astrei“. Adunarea următoare nu l'a mai găsit în fruntea sa, ci ținută la Reghin, s'a prefăcut într'un mare parastas al pomenirei lui, celebrat prin Grigorie Silași, preotul cult și literat, care era profesor la universitatea din Cluj.

Cam astfel se desfășură viața frumoasă a lui V. L. Pop; nu cu scene eroice, nu cu zguduirii dramatice, ci ridicându-se lin, într'o linie ascendentă normală, spre culmea luminoasă, tot mai sus; excelsior, excelsior. Ea se aseamănă unui inel de metal nobil, în care se încadrează o peatră scumpă, nestimată: caracterul său prețios.

În acest caracter de statornicie și răbdare, de dreptate și loialitate, de liberalism generos și conservatism nobil, se oglindește — precum într'un mic picur de rouă raza soarelui întreg — se oglindește zic: sufletul curat al neamului nostru întreg.

Și acum fie-mi permis să mă folosesc de caracterizările regretatului Iustin Popfiu, celebrul panegirist al bărbatului nostru, care din prilejul înmormântării i-a făcut, într'un discurs clasic, cea mai demnă și mai frumoasă aprețiere.

„E o priveliște surprinzătoare — zice Popfiu, tradus în iimbagiul nostru de astăzi — să vezi cum înaintează, — ce zic înaintează? — cum este avântat și răpit bărbatul acesta, care nu se poate mândri cu gloria nașterii, nici cu strălucirea genealogiei strămoșilor, și căruia singur virtuțile sale înalte îi sunt unicul bilet de recomandare, în galleria oficiilor de stat, din treaptă în treaptă, până sus la înălțime, unde locuiesc vulturii, unde înfloresc cedri, până ce, după servi-

ciile strălucite de vicecancelar, apoi de vicegubernator al Ardealului, își putu serba triumful vieții sale în scaunul presidial de senat al Curiei regești...

Și în această carieră a sa el nu fu de caracterul lunei, care-și schimbă formele după fazele timpului, ci el se aseamănă soarelui, care rămâne acelaș, în toate timpurile, în toate stadiile cursului său.

Pe unii și pe alții îi ametește înălțimea; el însă stete fără amețeală în lumina orbitoare a muntelui ispitelor, spre a se manifesta cu atât mai splendid. El întruni cu rar noroc în adâncul inimei sale această sfântă trinitate pământească: pietatea omagială către Monarhul său; fidelitatea neperitoare, până la răsufierea din urmă, către națiunea sa, și iubirea neînfrântă către patria sa.

Departe de valurile umflate ale urilor și pasiunilor meschine, ale fracțiunilor politice mici, asemenea lui Pliniu, marele bărbat al Romanilor, care făcea însemnări științifice pe când lumea în juru-i coleăia agitată, el pătruns și captivat numai de o singură pasiune: pasiunea iubirei de patrie și de națiune, își ațintea ochii numai la scopul, care cu atâta ardoare îl dorim cu toții: la scopul măreț al confederațiunii și conțelegerii noastre frățești. Incunjurând cu statornicie răbdătoare disputele luptelor de partid, ce is-

bucnese cu iritațiune, el străluci în ochii popoarelor patriei în toată cariera sa, ca un exemplar demn al geniului împăciuitoar.

Răsplătirea nu era în stare a clătina, neînțelegerea nu era în stare a descuraja sufletul său frumos.

Fericit muritor, în a cărui distingere păru a se întrece, și Domnitorul, și Națiunea. Fericit muritor, care nu și-a căutat distincțiunea, ci și-a eluptat-o“.*)

Cuvânt de încheiere.

Este a treia oară acum, că am făcut povestirea vieții baronului Pop. Întâiu, la 1908, am scris-o pentru țărani din satul lui, când s'a așezat pe casa parohială de acolo *tabla de pomenire*,**)) că acolo, s'a născut urmașul

*) „Federațiunea“, Budapesta, 1875.

**)) *Tabla de pomenire*, ridicată de *Asociațiune*, desp. Cluj, se va așeza acum pe zidul bisericii celei noue, ce se ridică puternică, ca un simbol al vremilor fericite, ce le-am ajuns, din cheltuiala sătenilor din Berind. Ministerul Cultelor, grație hotărîrii d-lui ministru Al. Lapedatu, va dărui un iconostas potrivit acestei biserici comemorative. Dar eu cred, că țoți Români, cu înțelegere și putere, ar fi frumos să ajute nizuința de laudă a țăranelor din Berind, cari sub înțeleapta călăuzire a preotului lor, Vasile Cozma, fac încordări peste puteri, ca să ridice un monument bărbatului de fală al neamului românesc din aceste părți. „Asociațiunea“ ar fi bine să ia sub scutul ei o acțiune în acest scop.

lui Șaguna în scaunul de președinte al Asociațiunii. (S'a tipărit în Gherla, la Inst. de arte grafice Al. Anca, în Biblioteca despărțământului-Cluj).

A doua oară am cetit-o, ca conferență, în cadrul adunării generale din Dej, 1910. (S'a tipărit în „Răvașul“, din Cluj, an. VIII., p. 313—327).

Acum, a treia oară, m'am supus acestei însărcinări, ce mi-a fost dată, fără să o fi cerut, de președintele nostru, V. Goldiș.

Deși am căutat să spun mai mult, decât la 1908 și 1910, și acum o încheiu, nemulțămît, de a nu fi spus tot, cât trebuia.

Locul ce s'a desemnat acestei biografii, în această „Biblioteca populară“, mi-a pus și ea margini, dar mai ales m'a îngădit scurtîimea timpului și mulțimea ocupațiilor mele de altă ordine. Am făcut-o în pripă și nu o socotesc decât ca un schelet biografic, în care trebuie pusă viața deplină a persoanei și a epocii sale. Sarcina aceasta rămâne viitorului ca o datorie de împlinit.

Mă voi bucura, dacă această cărticică va deștepta și interesul altora, pentru viața acestui bărbat, pe care succesorul său, Iacob Bologa, înainte cu 50 ani, îl numește: „omul cel mai nobil, Românul cel mai brav, con-

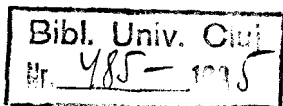
ducătorul nostru cel mai sincer și mai devotat". (Discursul de deschidere al adunării din Reghin 1875) — și vor ajuta la completarea icoanei, ce am schițat aici.

Cluj, August 1925.

Dr. ILIE DĂIANU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sibiu, Octombrie, 1925.

Intemeiată la 1861 de marii metropoliți Andreiu Săguna dela Sibiu și Alex. Sterca-Șulțiu dela Blaj, de fruntașii neamului nostru de atunci: Tim. Cipariu, George Barițiu, Axente Severu, cau. l. Puscaru, baron Vasile Pop, Dr. l. Rățiu, Iacob Bologa și a. cu scopul de a înalța cultura poporului român prin tipărire de cărți bune și folositoare, a înființat și va înființa și susținea bibliotecă regională în fiecare centru de despărțământ și o bibliotecă mai mare centrală; a întemeiat și va întemeia și susținea muzee regionale în centrele despărțământelor, pe lângă un mare Muzeu Central; a ridicat și va ridica și susținea case naționale în toate comunele românești; a aranjat și va aranja expoziții etnografice (de porturi, de jocuri naționale etc.), de agricultură, de grădinarie, pomărie, de copii, industriale, artistice și a. a. a. și va susținea conferințe și prelegeri populare; a acordat și va acorda premii și burse (stipendii); a înființat și va înființa bănci populare, cooperative și a. a.; a înstruit și va înstrui pe analfabetii (pe cei ce nu știu ceii și scrie). "Asociațiunea" e împărțită în despărțăminte (cercuri), iar acestea în comune sau agenții. 7 persoane pot face o agenție și cere prin directorul despărțământului o bibliotecă dela

Abonații publicațiilor "Asociațiunii"

"TRANSILVANIA"

Cea mai veche revistă românească din Ardeal

Apare lunar.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii "Asociațiunii" 100 Lei
pentru nemembri 200 Lei

Abonați-vă la „Biblioteca Poporală“.

Ultimii numeri conțin următoarele :

- Nr. 120. E primejduită cultura!
Nr. 121. Patria, poezii de G. Tutoveanu
Nr. 122-3. „Ileana“. Ferie în trei tablouri, în versuri de Ion Borcea.
Nr. 124. „O bucată de pâine din Banat“, de Horia Petra-Petrescu.
Nr. 125. Prisonierul din Caucaz și alte povestiri de Leon Tolstoi.
Nr. 126. Lucă — minte slabă și alte povestiri pentru popor de Ioan Pop-Reteganul.
Nr. 127. Cum să ne îngrijim vișa de vite și vitele, sfaturi practice de I. A. și P. și Ioan Zamfirescu.
Nr. 128. Hârtia de-o sufă (Alberto), povestire de Edmondo de Amicis, tălmăcire de D-na Șt. Bindet.
Nr. 129. Al doilea președinte al „Asociațiunii“ Vasile E. baron Pop 1810—1875, de Dr. Ilie Dăianu prot., membru al secș. ist.

Cea mai răspândită publicațiune poporală

„BIBLIOTECA POPORALĂ

::: A ASOCIAȚIUNEI“ :::

e îngrijită de secretarul literar al „Asociațiunii“
cu sprijinul celor mai buni scriitori pentru popor.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunii“ 50 Lei
pentru nemembrii 70 Lei

Adresa: „ASOCIAȚIUNEA“ Sibiu, Strada Șaguna 6.